

‘Hoe beter aan te sluiten bij verwachting en belevingswereld van migranten jongeren’

augustus 24

2012

Een kwalitatief onderzoek naar de verwachting en belevingswereld van de Marokkaanse en Turkse jongeren in de leeftijd van 10-16 jaar die bij AlleKleur in behandeling zijn.

Auteur: S. Haidary

Opdrachtgever

AlleKleur

Dr. Carl. H. D. Steinmetz

Opdrachtnemer

Sewita Haidary

Studentnummer: 424795

Onderwijsinstelling

Hogeschool InHolland

Begeleider: Jan Sanne Mulder

Periode:

Februari 2012 t/m augustus 2012

Summary

This research consists of three parts: literature, qualitative research and implementation. This study provides an answer to the question: 'How to connect to the expectation and perception of young migrants in the Netherlands'. Goal of this study is the prevention of therapy infidelity at AlleKleur.

The main results of the literature and qualitative research are:

1. Young migrants have no expectation of therapy. They are uninformed about therapy. There is no discussion about emotions and problems at home.
2. The important perception of young migrants are:
 - a. Living in three cultures (at home, with family (in Netherland and with the family in their home land), and at school/ leisure time).
 - b. Being a good Muslim (they are ignorant about the rules),
 - c. Coping with stigma's and discrimination (young migrants themselves claim to have no experience themselves with discrimination but they all know a youngster who was discriminated),
 - d. Negotiation with parents (only negotiating if "yes" belongs to the possibilities),
 - e. Uprooting by migration (they experience that their parents are affected by migration).
3. Young migrants are sent to AlleKleur by their mothers. Their mothers are responsible for their therapy fidelity.
4. Young migrants benefit from therapy at AlleKleur. Their problems are solved.

The implementation contains two key programs:

Working with mother groups. These mother groups discuss their experiences with educating their youngsters. The earlier mentioned experiences are included as a relevant context for youngsters. The program TEEP (Turkish Early Enrichment project) is the base of this mother program (Çiğdem Kağıtçıbaşı, 2007),

Culture sensitive. The treatment of children at AlleKleur will be made culture sensitive by developing a separate treatment module, which includes the earlier mentioned relevant perceptions of young migrants.

Voorwoord

Voor u ligt een afstudeerscriptie die gemaakt is als afstudeeropdracht in de richting GGZ-agogiek van de opleiding pedagogiek aan de hogeschool InHolland.

Hulpverlening aan migrantenjongeren heeft mij altijd geboeid en ik wilde graag afstuderen op dit onderwerp. In overleg met de directeur van AlleKleur, waar ik sinds 2011 als GGZ-agoog i.o. werkzaam ben, kwam ik als snel tot een geschikte invalshoek. Ik heb vaak gehoord dat er therapieontrouw bestaat bij migrantenjongeren en heb daarom gekozen voor een verkenning in de belevingswereld van deze jongeren. Ik hoop dat dit afstudeeronderzoek meer zicht biedt op de belevingswereld van de migranten jongeren opdat de hulpverlening binnen AlleKleur beter aansluit op de verwachting en belevingswereld van de Marokkaanse en Turkse jongeren.

In dit voorwoord wil ik graag een aantal mensen bedanken die deze afstudeeronderzoek mede mogelijk hebben gemaakt. Als eerst wil ik mijn twee begeleiders Carl Steinmetz en Jan Sanne Mulder bedanken voor hun waardevolle tips en feedback. Naar mijn mening had ik een mooi combinatie aan begeleiders voor dit onderzoek. Enerzijds Carl, die mijn onderzoek vol gedrevenheid volgde en aan wie ik veel inzichten vanuit transculturele hulpverlening te danken heb. Tijdens dit onderzoek ben ik, door de vele discussies die wij samen hebben gevoerd, meer stil gestaan bij het collectivisme. Door de gesprekken ben ik meer naar mijn eigen achtergrond gaan kijken, wat mij gevoelsmatig ook dichter heeft gebracht bij de doelgroep. Daarnaast Jan Sanne, die al zoveel jaren studenten begeleid in het afstudeerproces en die mij telkens kritische liet nadenken over de stappen die ik nam, maar ook geduldig bleef als ik het onderzoek even niet meer zag zitten.

Verder wil ik graag mijn collega's uit het Kinder en Jeugdteam van AlleKleur danken voor hun bijdrage, in het bijzonder Jacqueline van der Jagt voor haar commentaar op mijn afstudeeronderzoek. Daarnaast wil ik mijn collega's Niels Bark en Safar Niamat danken voor hun praktische en mentale ondersteuning.

Rest mij nog mijn lieve ouders, Madarjan, Padarjan, Mitra, Ozair, Nikki, Sonya, Zabi en Zamir te danken voor hun liefde, geduld en morele steun gedurende mijn afstuderen. Ik wil deze mensen vooral bedanken voor de moed die zij mij inspraken.

Inhoudsopgave

1. Inleiding	3
1.1 Aanleiding voor het afstudeerproject	3
1.2 Eerste probleembeschrijving opdrachtgever	3
1.3 Oriëntatiefase	4
1.3.1 Verslag terugkoppeling opdrachtgever	5
1.4 Definitieve probleemstelling	6
1.5 Centrale vraag en deelvragen	7
1.6 Globale onderzoeksopzet	8
2. Verslag literatuurstudie	9
2.1 Inleiding: toelichting vraag aan literatuur en subvragen	9
2.2 Theoretisch kader	10
2.2.1 Deelvraag 1	10
Conclusie deelvraag 1	19
2.2.2 Deelvraag 2	21
Conclusie deelvraag 2	26
2.2.3 Eindconclusie	27
2.4 Verslag terugkoppeling opdrachtgever	29
3. Verslag praktijkonderzoek	30
3.1 Inleiding: Toelichting onderzoeksvraag en subvragen	30
3.2 Onderzoek ontwerp en methodologisch verantwoording	31
Type onderzoek	31
Dataverzamelmethode	31
Respondenten	31
Onderzoeksinstrumenten	31
Procedure praktijkonderzoek	32
3.3 Beschrijving verloop van onderzoek	33
3.4 Weergave resultaten	34
3.5 Bespreking en interpretatie van de resultaten	42
3.5.1 Opvallende aspecten in het onderzoek	42
3.5.2 Methodologische zwakten in het praktijkonderzoek	44
3.6 Verslag terugkoppeling opdrachtgever	45
3.7 Samenvattend conclusie	46
4. Vergelijking	47
4.1 Vergelijking resultaten van de literatuurstudie en van het praktijkonderzoek	47

4.2	Verslag terugkoppeling opdrachtgever.....	52
5.	Verslag implementatie	53
5.1	Implementatieplan	53
5.2	Bespreking van de resultaten van de implementatieplan en conclusie.....	54
6.	Inhoudelijke beoordeling opdrachtgever op het eindresultaat	54
7.	Reflectie op de toegepaste lijn, communicatie en pedagogische relevantie van de oplossing.....	55
	Literatuurlijst	57
	Bijlagen	60

1. Inleiding

AlleKleur is een intra-etnische transculturele ambulante GGZ instelling. Binnen AlleKleur zijn er vier verschillende teams: Marokkaans team, Turks team, vluchtelingen/‘losse’ patiënten (hieronder vallen migranten met andere afkomst dan Turks of Marokkaans) en het kinder- en jeugdteam. Binnen de teams hebben alle hulpverleners dezelfde afkomst als de cliënten. Want AlleKleur is van mening dat het leveren van een goede zorg niet alleen door het wegnemen van taalbarrière ontstaat maar dat daarbij ook de transculturele benadering belangrijk is. Zo wil AlleKleur kennis hebben over hoe kinderen worden opgevoed in het land van herkomst van ouders om een brug te kunnen slaan met hoe dat in Nederland gaat. AlleKleur wil naast de westerse ook een niet-westerse manier van behandelen en begeleiden ontwikkelen.

1.1 Aanleiding voor het afstudeerproject

Sinds januari 2011 ben ik binnen AlleKleur werkzaam als GGZ-agoog (i.o). Ik heb aangegeven mijn afstudeerproject binnen AlleKleur te willen doen. Mij is toen, door dr. Carl H.D. Steinmetz (directeur) gevraagd om de verwachting van de jongeren die in het kinder- en jeugd team in behandeling zijn, in kaart te brengen en met suggesties te komen hoe wij beter aan kunnen sluiten op die verwachtingen. Vanaf januari 2011 heeft AlleKleur een transcultureel jeugd- en kindercentrum. Net als het volwassenenteam merkt het kinderteam dat er therapie-ontrouw van de kinderen voorkomt. De instelling wil deze therapie-ontrouw voorkomen.

1.2 Eerste probleembeschrijving opdrachtgever

Mijn opdrachtgever gaf aan dat cliënten behandeld door het volwassenenteam soms vroegtijdig uitvallen of vaker niet op hun afspraak komen. Datzelfde ziet hij nu ook bij het kinder- en jeugdcentrum (KJA). Met mijn opdrachtgever ben ik tot de conclusie gekomen dat meer inzicht nodig is in verwachtingen en belevingswereld van migranten jongeren. De kans van een succesvolle behandeling is groot als AlleKleur meer weet aan te sluiten bij de belevingswereld van jongeren.

Opdrachtgever veronderstelt dat deze belevingswereld onder de aandacht gebracht moeten worden van hulpverleners van het kinder- en jeugdteam, omdat deze belevingswereld van migranten jongeren anders is dan die van de autochtone jongeren. Hoewel de hulpverleners uit het kinder- en jeugdteam dezelfde afkomst hebben als hun cliënten, kan het zijn dat hulpverleners zich daar niet bewust van zijn of daar weinig aandacht aan besteden. Zeker omdat al deze hulpverleners in Nederland zijn opgeleid.

1.3 Oriëntatiefase

Om na te gaan of er therapie-ontrouw is binnen het kinder- en jeugdteam ben ik met de zorgadministratie van AlleKleur in gesprek gegaan. Bij de zorgadministratie van AlleKleur is nagegaan of zij merken dat cliënten eerder stoppen met de behandeling of niet op hun afspraak verschijnen. Dit bleek zo te zijn. Collega's bij de zorgadministratie geven aan dat dit zo is bij de volwassen teams, maar dat zij nog weinig kunnen zeggen over het kinderteam. Ik ben toen in gesprek gegaan met collega's van het jeugd- en kinderteam (KJA) om te kijken of dit probleem volgens hen ook bestaat. Collega's binnen het KJA team beamen dit. Over dit onderwerp ben ik mij toen gaan inlezen. Ik ben literatuur tegengekomen waarin wordt aangegeven dat de hulpverlening lang niet altijd aansluit bij de belevingswereld van migrantenjongeren.

De GGZ wordt in veel onderzoeken beschreven als onbekend terrein voor migranten cliënten. Volgens het onderzoek gaan deze cliënten naar de hulp met hoge verwachtingen. Migrant cliënten ervaren vervolgens een mismatch omdat verwachting en aanbod niet overeenkomen. Ook heeft de literatuur het over cultuurspecifieke waarden als oorzaak voor therapie-ontrouw bij migranten cliënten. Niet-westerse migranten cliënten zijn veelal afkomstig uit collectivistische culturen, waar harmonie en schaamte veel voor komen. Bekennen dat je in behandeling bent, is voor migranten gezichtsverlies omdat er in niet-westerse culturen een taboe rust op psychische problemen. Onderzoek laat zien dat schaamte de drempel om hulp te zoeken verhoogt en kan leiden tot vroegtijdig afhaken. Van collega's hoor ik dat zij soms van ouders geen toestemming krijgen om met de school van hun kinderen te praten. Dit uit angst dat de school een negatief beeld krijgt van hun kinderen en die gaan zien als probleemkind.

Hulpverleners bij AlleKleur zien gedragsproblemen en ouderkind relatie problematiek binnen de cliënten groep. Ook worden er meer Turkse dan Marokkaanse kinderen aangemeld. Vele collega's gaven aan dat zij zich moeten inspannen om hun cliënten te behouden. Hulpverleners geven aan dat zij zich in dit onderzoeksonderwerp wel kunnen vinden en daar graag aan willen meewerken.

Kennis van iemands culturele achtergrond helpt in het contact met de cliënt maar staat nog niet gelijk aan goed contact. Laat staan dat een behandelaar kan voorspellen hoe iemand zich zal gedragen. Hulpverleners zijn allemaal opgeleid in Nederland en hebben een westerse kijk op behandelen. De handelingsverlegenheid zou kunnen zijn dat zowel migranten hulpverleners als de 'witte' hulpverleners moeite kunnen hebben met hoe adequaat in te spelen op de hulpvraag van hun cliënten, aangezien deze anders geformuleerd wordt dan autochtone cliënten dat doen.

Mij is gevraagd om mijn afstudeerproject te wijden aan de belevingswereld van jongeren omdat daar mogelijk de reden gezocht moet worden voor therapie ontrouw. Voor AlleKleur is dit belangrijk omdat zij vaak met gehele families in aanraking komen, die vervolgens kunnen profiteren van mogelijk nieuw opgedane inzichten. Voor families is het belangrijk te weten dat hun kinderen, indien nodig, bij AlleKleur aan het goede adres zijn.

De literatuur over migrantenjongeren binnen de hulpverlening bevestigt de relevantie van mijn onderzoek. Jongeren uit niet-westerse landen doen vaker een beroep op de zware hulpverlening omdat zij of geen hulp vragen of omdat zij bij de vrijwillige hulpverlening vroegtijdig afhaken.

AlleKleur wil deze jongeren in de behandeling houden en ik hoop dat mijn onderzoek daar een bijdrage aan levert. Voor dit onderwerp is er draagvlak. Collega's vragen zich af hoe het komt dat zij ondanks hun inspanningen toch cliënten kwijtraken. De opdrachtgever wil weten waar dit mee te maken heeft en wil weten wat de verwachting en belevingswereld van onze doelgroep is, om de hulpverlening te kunnen verbeteren.

Zowel opdrachtgever als collega's van het kinderteam kunnen zich vinden in de probleemstelling. Er is therapie ontrouw binnen de organisatie en binnen het kinderteam. Van het kinderteam krijg ik contactgegevens van een aantal cliënten waarvan ik de belevingswereld kan onderzoeken.

1.3.1 Verslag terugkoppeling opdrachtgever

De opdrachtgever is blij met de uitkomsten van de oriëntatiefase. Die ziet hij aan als een bevestiging van zijn veronderstellingen en natuurlijk ook van die van het kinder- en jeugdteam. Mijn opdrachtgever is zich ervan bewust dat alleen met goed contact en vertrouwen de wedstrijd niet kan worden gewonnen. Als oprichter van een transcultureel intra-ethnische ambulante GGZ is hij ervan overtuigd dat er meer nodig is. Hij vindt dat AlleKleur verder moet kijken dan haar neus lang is. Dat wil zeggen, interventies bedenken en handboeken schrijven die bevestigen dat AlleKleur voor meer staat dan alleen de juiste kleur, de juiste taal en de juiste religie. AlleKleur zet zich in voor het verwerven van cultuur specifieke kennis zoals kennis over de collectivistische opvattingen over opvoeden en opgroeien en hoe een brug te slaan met de Nederlandse individualistische opvattingen. Van dit onderzoek heeft hij hoge verwachtingen omdat er een kans bestaat dat er binnen het Kinder- en jeugdteam van AlleKleur meer transculturele kennis en kunde wordt ontwikkeld.

1.4 Definitieve probleemstelling

Aanname: therapieontrouw komt voor omdat hulpverleners onvoldoende op de hoogte zijn van en onvoldoende inspelen op verwachtingen en belevingswereld van de (therapieontrouwe) cliënten.

Doelstelling. Het eindresultaat zal gepresenteerd worden aan het kinderteam. De uitkomst van mijn afstudeer onderzoek zal een aantal suggesties en adviezen bevatten over het aansluiten bij verwachtingen en de belevingswereld van jongeren. De uitkomsten zouden gebruikt kunnen worden als toevoeging bij het behandelen van jongeren en hun opvoeders.

Mijn onderzoek richt zich op migrantenjongeren. Ik wil onderzoeken hoe zij in de Nederlandse samenleving staan, wat de migratiegeschiedenis van deze cliënten is, hoe deze geschiedenis het denken, voelen en het gedrag beïnvloedt. Dit onderzoek moet laten zien hoe jongeren de hulpverlening zien en wat zij verwachten van de hulpverlening, met als doel dat het beter aansluit bij de verwachting en de belevingswereld van migrantenjongeren.

1.5 Centrale vraag en deelvragen

Centrale vraag

‘Hoe beter aan te sluiten bij verwachting en belevingswereld van de migrantenjongeren?’

Deelvragen aan literatuur

1. *Hoe staan migrantenjongeren in het leven en met welke thema's en dilemma's hebben deze jongeren te maken?*
2. *Wat verwacht de doelgroep van de hulpverlening en sluit de aanbod aan bij deze verwachtingen?*
3. *‘Hoe beter aan te sluiten bij de verwachtingen en de belevingswereld van de migrantenjongeren?’*

Deelvraag aan praktijk:

Wat zijn de belangrijkste thema's en dilemma's in het leven van de jongeren en hoe de behandeling hierop aan te sluiten?

Literatuursearch

Er is veel geschreven over migrantenjongeren en over de GGZ die er maar niet in slaagt om deze jongeren te bereiken en in behandeling te houden. Er is veel onderzoek verricht dat laat zien dat de behandeling niet aansluit bij verwachting van de migrantenjongeren en hun ouders. Over wat de jongeren van behandelen verwachten is weinig literatuur te vinden. De literatuur schrijft vooral over probleemjongeren. Op het internet levert de zoekterm migranten jongeren vooral ‘probleemjongeren’ op.

Mijn literatuursearch heb ik gedaan op de websites www.pharos.nl, www.ggzbeleid.nl, www.ggz nederland.nl, www.inspectiejeugdzorg.nl, <http://scholar.google.nl>, www.wrr.nl, www.nji.nl en academic search elite van hogeschool Inholland. Gezocht is naar artikelen, publicaties, onderzoeken over migrantenjongeren en migrantenjongeren in GGZ aan de hand van de zoektermen: migranten jongeren, etnische minderheden, migranten jongeren, minderheden, drop-out, GGZ, interculturele GGZ, vroegtijdig beëindiging behandeling, en multiculturele zorg. Verder is er gebruik gemaakt van de literatuurverwijzingen uit eerder gevonden onderzoek, publicaties of artikelen (sneeuwbaaleffect).

1.6 Globale onderzoeksopzet

Om een beter beeld te krijgen van hoe migrantenjongeren tegen de hulpverlening aankijken en wat zij van de hulpverlening verwachten, is hier onderzoek gedaan naar de belevingswereld van deze jongeren. In dit onderzoek is gebruik gemaakt van de onderstaande onderzoekslijn.

Onderzoekslijn

Stap 1: literatuurstudie. In de literatuurstudie is gezocht naar thema's en dilemma's in het leven van migranten jongeren en is nagegaan hoe deze thema's hun denken, voelen en gedrag beïnvloeden. Daarnaast is in de literatuur gezocht naar een antwoord op de vraag 'Hoe staan jongeren tegenover de hulpverlening en wat verwachten zij van de hulpverlening?' De uitkomsten van de literatuurstudie zijn omgezet in een topiclijst. Deze topiclijst bevat de belangrijkste thema's die in de praktijk zijn onderzocht.

Stap 2: Brainstormsessie. Vóór de afname van de interviews met de jongeren is een brainstormsessie gehouden met de hulpverleners uit het kinder- en jeugdteam. Daar is nagegaan wat de meningen en opvattingen zijn van hulpverleners over de belevingswereld en de houding van de jongeren in de hulpverlening. De uitkomsten van deze brainstormsessie hebben geleid tot een aanvulling van de topiclijst. Aan de hand van deze topiclijst is een vragenlijst gemaakt die als hulpmiddel werd ingezet bij het afnemen van half gestructureerde interviews met migranten jongeren.

Stap 3: Praktijkonderzoek bij cliënten. Voor mijn onderzoek heb ik 5 cliënten van het kinderteam gezien waarbij ik een open interview heb afgenomen. Bij het afnemen van deze interviews is gebruik gemaakt van een topiclijst en een vragenlijst, waarin de belangrijkste thema's staan. De interviews duurden ongeveer anderhalf uur. Deze interviews zijn op een voicerecorder opgenomen waarna ze zijn uitgetypt. Per topic zijn de resultaten weergegeven.

Stap 4: Vergelijking praktijkonderzoek en literatuurstudie. Stap 1 en 3 zijn met elkaar vergeleken om na te gaan waar AlleKleur meer aandacht aan moet besteden. Dit is vervolgens voorgelegd aan de betrokkenen (jeugd- en kinderteam en de opdrachtgever) om na te gaan wat zij van de uitkomsten vinden. Feedback en reacties zijn verwerkt onder 'verslag opdrachtgever'. Onder '*bespreking en interpretatie*' is de theorie gekoppeld aan de uitkomsten van de interviews.

Stap 5: Advies naar verbetering. De hierboven beschreven stappen hebben uiteindelijk geleid tot een advies 'hoe beter aan te sluiten bij de belevingswereld en verwachting van migrantenjongeren'. Dit is onder 'verslag implementatie' opgenomen.

2. Verslag literatuurstudie

2.1 Inleiding: toelichting vraag aan literatuur en subvragen

Centrale vraag

‘Hoe beter aan te sluiten bij de verwachting en de belevingswereld van de migrantenjongeren?’

Ik heb het over jongeren van Marokkaanse en Turkse afkomst van 10 t/m 16 jaar, die naar AlleKleur worden verwezen.

Er wordt nagegaan hoe migrantenjongeren in het leven staan en met welke thema's en dilemma's zij te maken hebben. Op basis hiervan worden er aanbevelingen gedaan over hoe de behandeling beter kan aansluiten op de verwachting en de belevingswereld van migranten jongeren. Dat geldt ook voor hulpverleners. Los daarvan moet duidelijk worden hoe migrantenjongeren tegen de hulpverlening aankijken om vast te stellen wat zij van de hulpverlening verwachten. Mijn centrale vraag is daarom ontleed in de volgende deelvragen:

1. *Hoe staan de migrantenjongeren in het leven en met welke thema's en dilemma's hebben deze jongeren te maken?*
 - Wie is de doelgroep?
 - Wat is de migratiegeschiedenis van de doelgroep en hoe kan die migratiegeschiedenis het denken, voelen en gedrag van de doelgroep beïnvloeden?
 - Wat is de (overige) leefsituatie (economisch, sociaal en cultureel) van de doelgroep en hoe kan die leefsituatie het denken, voelen en gedrag van de doelgroep beïnvloeden?
 - Wat zijn de belangrijkste thema's (cultuur) in het leven van de doelgroep?
2. *Wat verwacht de doelgroep van de hulpverlening en sluit het aanbod aan op deze verwachtingen?*
 - Hoe staat de doelgroep tegenover de hulpverlening?
 - Wat verwacht de doelgroep en hun ouders van de hulpverlening?
 - Sluit de hulpverlening aan bij die verwachtingen?

Het eerste deel van de centrale vraag 'hoe beter aan te sluiten?' wordt beantwoord aan de hand van de antwoorden op bovenstaande twee deelvragen. Daarnaast worden de antwoorden ook gebruikt om een antwoord te geven op de volgende deelvraag:

- 3: *‘Hoe beter aan te sluiten bij de verwachtingen van de migrantenjongeren?’*

2.2 Theoretisch kader

2.2.1 Deelvraag 1

Hoe staan migrantenjongeren in het leven en met welke thema's en dilemma's hebben deze jongeren te maken?

Subvraag 1: Wie is de doelgroep?

De tweede generatie niet-westerse migrantenjongeren van 10 t/m 16 jaar is de onderzoeksdoelgroep. Hieronder worden de verschillende begrippen gedefinieerd. Migrant zijn vanuit een ander land geëmigreerd om in Nederland langdurig of definitief te verblijven en te werken. Zij worden in Nederland allochtoon genoemd. Het begrip 'allochtoon' wordt door het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) gedefinieerd als; *'een persoon van wie tenminste één ouder in het buitenland is geboren'*. Het CBS maakt onderscheid tussen personen die in Nederland (tweede generatie migranten) zijn geboren en personen die in het buitenland zijn geboren (eerste generatie). Verder onderscheidt het CBS niet-westerse en westerse migranten. Niet-westerse migranten zijn personen afkomstig uit Turkije, Afrika, Latijns-Amerika en Azië (exclusief Indonesië en Japan, door hun sociaal - economische en culturele positie) (CBS).

Deze onderzoeksdoelgroep wordt ook wel de 'moeilijk bereikbare doelgroep' genoemd. Ince en van den Berg (2009) gebruiken in hun overzichtsstudie 'Interventies voor migrantenjeugd' voor deze doelgroep de volgende definitie:

'Moeilijk bereikbare groepen zijn groepen waarvoor men een boodschap meent te hebben, maar waarbij de communicatie met de doelgroep niet of uiterste moeizaam tot stand komt, omdat men:

- *De doelgroep niet kan vinden; men weet niet waar de vindplaatsen zijn;*
- *Niet in staat is om mensen uit de doelgroep voor de voorlichtingsboodschap of een project te interesseren;*
- *De verkeerde communicatiemiddelen gebruikt'*

Volgens Ince en van den Berg (2009) zegt Dogan et. al (2000) dat het concept 'moeilijk bereikbare doelgroep' problematisch is. Daarmee wordt de schijn gewekt dat deze doelgroep voor iedereen en alle instellingen moeilijk bereikbaar is, terwijl ze wel bereikt worden door familieleden, bureaus, huisarts en instellingen, zoals een moskee. Ince en van den Berg (2009) spreken daarom liever over 'moeilijk bereikbare instellingen'. Dit is dus als het ware een omkering van het inzicht.

Ince en van den Berg geven net als andere onderzoekers (Vollebergh 2002, van der Gaag & Speet 2010, Komen & Bouteh 2009, Gevers 2005) aan dat jeugdigen en gezinnen uit niet-westerse landen zijn ondervertegenwoordigd in de lichte vormen van de opvoedings- en ontwikkelingsondersteuning, terwijl zij wel hulp nodig hebben. Volgens Kalthoff (2009) is de oververtegenwoordiging van de migrantenjongeren in de zware hulpverlening het gevolg van minder goede en effectieve hulp van de vrijwillige hulpverlening.

Naar de positie van migranten jongeren in de GGZ is weinig onderzoek gedaan. Enkele studies laten zien dat er voor migranten drempels zijn in de GGZ (Verstraten & van Halen 2006). Ince en van den Berg (2009) zeggen dat het niet kunnen bereiken van migrantenjongeren aanvankelijk aan henzelf werd toegeschreven, maar dat dit beeld de afgelopen jaren is veranderd. Volgens Ince en Van den Berg wordt de oorzaak nu gezocht bij het aanbod van hulpverleningsinstellingen die weinig rekening houden met migranten. Concreet geven Ince en van den Berg aan dat instellingen niet toegankelijk zijn, de methodieken om te werken met immigranten nauwelijks voorhanden zijn en de instellingen migrantenjongeren onvoldoende ondersteuning bieden. Kortom, de instellingen slagen er niet in om deze groep te bereiken en wanneer de jongeren wel in behandeling komen, haken ze vroegtijdig af omdat behandeling niet aansluit.

Conclusie

Niet-westerse migrantenjongeren worden als moeilijk bereikbaar gezien omdat de hulpverleningsinstellingen er niet in slagen deze jongeren te bereiken en in behandeling te houden. Hulpverleners hebben weinig oog voor hun culturele achtergrond. Dat deze cliëntenpopulatie niet wordt bereikt en vroegtijdig afhaakt, kan het gevolg zijn van ontbrekende (evidence based) effectieve behandelaanpakken en methodieken. Mogelijk is dat de verklaring voor het feit dat migrantenjongeren binnen de vrijwillige hulpverlening zijn ondervertegenwoordigd en zijn oververtegenwoordigd in de zware vormen van hulpverlening.

Subvraag 2: Wat is de migratiegeschiedenis van de doelgroep en wat heeft dit voor een invloed op denken, voelen en gedrag van de migrantenjongeren?

Migratiegeschiedenis

Om Nederland na de zware oorlogsjaren weer op te bouwen, zijn er in de jaren zestig Marokkanen en Turken als gastarbeider naar Nederland gekomen. In het land van herkomst was er weinig werk en in Nederland veel. Nederland dacht toen dat de gastarbeiders weer terug zouden keren als het werk erop zat. Het tegendeel bleek waar. Na 1975 zorgde de gezinshereniging voor een grotere toename van Marokkanen en Turken in Nederland.

Deze gastarbeiders verrichten handwerk waar geen opleiding en kennis van de Nederlandse taal voor nodig was. Het was zwaar werk en de werkdagen waren lang. Nu zij ouder worden, lopen zij tegen maatschappelijke barrières aan waardoor zij uit het arbeidsproces vallen en marginaliseren. Marginalisatie beïnvloedt denken, voelen en gedrag van de tweede generatie migranten omdat hun ouders hen dit via de opvoeding doorgeven. Concreet zijn dat de teleurstellingen, het verlies dat migratie met zich meebrengt, uitsluiting en discriminatie.

Migratie wordt in de literatuur als verlies en ontworteling beschreven. De onderzoeksdoelgroep is opgegroeid in een gezinssamenstelling waarvan voornamelijk ouders en soms ook oudere broers of zussen deze verliezen hebben meegemaakt. Dat verlies kan een nadelig effect op hun zelfbeeld, geluk, (psychische) gezondheid en gedragingen hebben. Nog

specifieker gaat het om verlies van gezondheid, geliefden en verwanten, verlies van huis en haard, van maatschappelijke status, verlies van het geboorteland (w.o. klimaat en flora en fauna), maar ook van identiteit en cultuur als betekenisvolle context (Boedjarath en van Bakkum, 1997). Kortom, verlies van hetgeen vertrouwd was.

Door de migratie was vader gedurende jaren afwezig in het gezin. Door het vertrek van vaders naar Nederland, kwam er een andere rolverdeling in het gezin. Moeders werden gezinshoofd. Zij hadden het ineens voor het zeggen. Na de gezinshereniging ontstonden er nieuwe rolconflicten, er was verwarring over wie welke rol had en wie wat te zeggen had. Vooral bij onaangepast/ ongewenst gedrag van kinderen beschuldigen ouders elkaar. Vaders eisten hun traditionele rollen op. Moeders wilden hun verdiende zelfstandigheid niet zomaar prijsgeven. Daarnaast waren de opvoeddoelen die door ouders gesteld werden, in strijd met hoe de kinderen dat zagen. Dit zorgde voor conflicten, waardoor relationele problemen ontstonden maar ook opvoedings- en gedragsproblemen (Beunderman e.a., 2007).

Invloed van migratiegeschiedenis op denken, voelen en gedrag van de migrantenjongeren

Verwaarlozing, frustraties, onzekerheden en teleurstellingen door migratie worden gevoeld door de kinderen van de eerste generatie migranten. Zij groeien op in een ongunstige sociaaleconomische uitgangspositie. Daarnaast is er acculturatiestress, spanning die wordt ervaren door mensen die in een andere cultuur leven dan de cultuur waarin zij zijn opgevoed (Vink, 2009). Vink ziet acculturatiestress als een verstoring in het evenwicht tussen het externe kader (de omgeving) en het interne kader (waarden, normen, regels en levenservaringen). Deze stress compliceert leven binnen twee culturen voor de tweede en derde generatie migranten. Zij voelen zich in beide culturen niet thuis en niet begrepen. Van der Gaag (2009) stelt dat niet begrepen worden de kans op psychische klachten vergroot met als gevolg dat de jongeren hun heil zoeken bij de straatcultuur en mogelijk maatschappelijk afglijden.

Migratie kan ook leiden tot verlies van maatschappelijke status, uitsluiting en discriminatie. Slootman en Tillie (2006) stellen dat migranten jongeren sociaaleconomisch en ideologisch tussen de wal en het schip vallen. Zij hebben, ondanks werk en opleiding, niet het idee dat gelijkwaardigheid en maatschappelijke mogelijkheden voor hen opgaan. Bovenop dat alles worden moslimjongeren afgeschilderd als crimineel terwijl ze een bestaan proberen op te bouwen door in de maatschappij te participeren. Dit roept boosheid op bij de jongeren met als gevolg dat sommige moslimjongeren zich anders gaan gedragen en kleden (radicalisering). Volgens Slootman en Tillie is radicalisering onder moslimjongeren een reactie of verdediging op deze aanvallen. De autochtone bevolking is bang voor radicalisering, terwijl zij dit aanwakkeren door moslimjongeren als crimineel af te schilderen (Slootman en Tillie, 2006).

Pels (2010) stelt daarentegen dat het radicale gedachtegoed veroorzaakt wordt door het hoge tempo van acculturatie en de culturele aanpassing van de jongeren. De snelle individualisering van Marokkaanse jongeren ten opzichte van hun ouders en hun relatief sterke oriëntatie op

Nederland naast stigmatisering door de dominante cultuur, dragen volgens Pels (2010) bij aan het radicaliseren. Radicaliseren verschaft hen een houvast binnen de eigen cultuur.

Conclusie

Migratie leidt voor Marokkanen en Turken tot verlies. Dat verlies is merkbaar bij het opvoeden van hun kinderen. Door migratie veranderen voortdurend rolverdelingen van moeder en vader in het gezin. Deze conflicten leiden tot relationele problemen en opvoed- en gedragsproblemen. Doordat gastarbeiders niet inburgerden, liepen en lopen zij tegen maatschappelijke barrières aan waardoor zij uit het arbeidsproces zijn gevallen. Daardoor groeien migrantenkinderen op in een ongunstige sociaaleconomische uitgangspositie. Los daarvan hebben deze jongeren te maken met acculturatiestress. Jongeren bewegen zich tussen twee culturen die van elkaar verschillen. De migrantenkinderen groeien op in Nederland, een land waar zij deel van uitmaken en ook niet. Datzelfde land sluit hen uit. Kortom, sterker dan hun ouders ervaren zij uitsluiting omdat zij ondanks hun opleiding en werk niet het idee hebben dat gelijkwaardigheid en maatschappelijke mogelijkheden hen ten deel vallen. Discriminatie en uitsluiting kunnen voor jongeren krenkend zijn en het gevoel van thuishoren in de Nederlandse samenleving bedreigen.

Subvraag 3: Wat is de (overige) leefsituatie van de migrantenjongeren? Hoe kan die leefsituatie het denken, voelen, en gedrag van de doelgroep beïnvloeden?

Veel onderzoeken typeren migrantenjongeren vanuit probleemgedrag. Zij worden in de Nederlandse samenleving als risicogroep gezien. Volgens Pels (2010) en Ketner (2010) zijn deze onderzoeken sterk gericht op de problematische subgroepen. Een mogelijke oorzaak is de eenzijdige belangstelling van de overheid als financier van onderzoek naar probleemgedrag van jongeren (Pels, 2010). Deze onderzoeken generaliseren de uitkomsten naar de gehele populatie migrantenjongeren. Hoe de samenleving tegen deze jongeren aankijkt en hen bejegt, kan het resultaat zijn van ‘eenzijdig’ onderzoek en media aandacht. Volgens Prakken (2010) worden de verschillen tussen de migrantenjongeren en de Nederlandse leeftijdgenoten steeds kleiner, maar deze afname blijft onderbelicht.

Volgens van der Gaag (2009) zijn de opvoed- en opgroei problemen het directe gevolg van de ‘slechte’ start van de ouders in de maatschappij. Naber (2004) geeft aan dat migrantenjongeren hierdoor geconfronteerd worden met verschillende risico’s die hen in Nederland in een nadelige positie kunnen brengen. Volgens Kalthoff (2009) en Naber (2004) is de uitgangspositie van immigrantenkinderen nadelig omdat ouders weinig opleiding hebben genoten, de Nederlandse taal niet goed beheersen en vaak in een uitkeringspositie verkeren. Migrant kinderen wonen vaker dan de autochtone kinderen in een achterstandswijk en groeien op in een ongunstige sociaal economisch klimaat. Dit alles bepaalt volgens Van der Gaag (2009), Naber (2004) en Kalthoff (2009) de opvoeding en de achterstand van migranten kinderen en zijn het fundament voor problemen op latere leeftijd. Vink (2009) geeft aan dat door deze negatieve migratiecontext een migrant kwetsbaar of vatbaar is voor traumatisering. Stigma’s, discriminatie en het beeld dat media van jongeren scheppen, duwt migrantenjongeren in een hoek waar zij zich gedwongen voelen zich te verweren tegen

beschuldigingen en vooroordelen (Pels, 2010). Vormen van verweer zijn zich terugtrekken, alleen omgaan met leeftijdgenoten uit het land van herkomst, zich meer verdiepen in het geloof en anders gaan kleden en gedragen (radicaliseren). In Nederland ligt dit verweer onder een vergrootglas en wordt er met de vinger gewezen naar ouders die niet kunnen opvoeden. Media en de onderzoekers die zich nog maar alleen richten op probleemjongeren, werken deze vooroordelen en beschuldigingen verder in de hand.

Conclusie

De antwoorden op deze deelvraag gaan vooral in op de sociaaleconomische status (SES) van ouders van migranten jongeren. Centraal staat de lage SES van ouders en de gevolgen daarvan voor het opvoedklimaat van jongeren. Dit stuk betoogt dat de leefsituatie van de jongeren hun voelen, denken en functioneren in de maatschappij beïnvloedt. In Nederland wordt (door o.a., media, schrijvers, journalisten en populistten) vooral de opvoeder belicht als het om migranten gaat, eigenlijk wordt er nauwelijks gelet op de sociale context waarin migrantenjongeren opgroeien. Los daarvan hebben jongeren te maken met stigmatisering, discriminatie en ervaren intolerantie van omwonenden. Dit wantrouwen zet jongeren in een hoek waar zij zich moeten verweren. De een richt zich alleen nog maar op mensen uit eigen cultuur, de ander richt zich op het geloof en weer een ander gaat zich anders kleden en gedragen.

Subvraag 4: Wat zijn de belangrijkste thema's (cultuur) in het leven van de doelgroep?

Thema's in het leven van de jongeren beïnvloeden de ontwikkeling van een eigen identiteit en hoe zij in het leven staan. Met deze deelvraag wil ik nagaan welke thema's jongeren belangrijk vinden en hoe dit hun leven beïnvloedt.

Marokkaanse en Turkse jongeren komen volgens Ketner (2010) en Pels e.a. (2010) uit een traditionele samenleving. Traditioneel wordt hier gelijk gesteld aan collectivistisch. Binnen een collectivistische samenleving hebben jongeren volgens Côté (1996) weinig keuzemogelijkheden (Ketner 2010). Volgens Pels is identiteitsvorming voor jongeren een kwestie van voorbeelden van anderen volgen (Ketner, 2010). In Nederland komen deze jongeren in aanraking met verschillende verwachtingspatronen. Migrantjongeren worden namelijk tot exploratie aangemoedigd en tot conformeren aan de sociale orde (Ketner, 2010).

Volgens Ketner (2010) staan de moslimjongeren in Nederland bij het opgroeien en het ontwikkelen van een identiteit voor extra uitdagingen. Zij worden geconfronteerd met allerlei dilemma's die hun autochtone leeftijdgenoten niet tegenkomen (Van der Gaag & Speet, 2010). Identiteitsvorming van moslimjongeren is volgens Ketner veel meer dan leefgebieden onderzoeken en keuzes maken. Volgens Pels en collega's (2009) en Ketner (2010) moeten deze jongeren vaak manoeuvreren om (interne) conflicten te omzeilen en tegenstellingen te overbruggen. Welke dilemma's jongeren in hun leven in Nederland tegenkomen, is in de leefwereldonderzoek van Ketner (2010) weergegeven.

Volgens het leefwereldonderzoek van Ketner (2010) bij de Marokkaanse jongeren zijn er vier prominente thema's in het leven van de moslimjongeren; **1) leven in verschillende culturen tegelijk, 2) goed moslim zijn in Nederland, 3) omgaan met stigma's en discriminatie en 4) onderhandelen met ouders.**

Ad 1) Leven in verschillende culturen tegelijk

Volgens Ketner (2010) en Pels et. al. (2009) moeten moslimjongeren voortdurend schipperen tussen verschillende loyaliteiten. Manoeuvreren tussen loyaliteiten is volgens Pels et. al. (2009) geen probleem voor jongeren. Dat loyaliteit verabsoluteerd wordt, is het probleem. Onderzoek onder moslimjongeren wijst uit dat zij vooral lijden onder de spagaat tussen het loyaal zijn aan islam, hun ouders en de samenleving (Pels 2010). Pels et. al. geven aan dat jongeren flexibel genoeg zijn om de overgang tussen gezin en samenleving te maken, mits de volwassenen elkaars wereld over en weer accepteren en niet zwart maken (Pels e.a., 2009).

Ketner (2010) legt aan de hand van de bevindingen van Camilleri & Malewska- Peyre (1997) uit hoe jongeren in verschillende culturen tegelijk kunnen leven en welke strategieën zij daarbij gebruiken. Zij lanceert drie strategieën: a) *“geheel trouw blijven aan de eigen culturele achtergrond”*, b) *“geheel opgaan in de nieuwe sociale context”* en c) *“switchen tussen verschillende codes”* (het gedrag afstemmen op de sociale situatie). Naast deze strategieën levert het onderzoek van Ketner met deze jongeren, een vierde strategie op, namelijk; *“trouw blijven aan de religieuze achtergrond”*. Bij deze strategie maken de jongeren bewust een onderscheid tussen religie en cultuur. Anders geformuleerd, jongeren zijn trouw aan religie en nemen afstand van traditionele ideeën van ouders. Zo worden tegenstrijdigheden tussen verschillende culturen buitenspel gezet (Ketner, 2010).

Volgens de acculturatie onderzoeker Berry (Pels, 2010) zijn er de volgende uitkomsten voor leven tussen twee culturen, namelijk: a) marginalisatie (niet meedoen aan het maatschappelijk bestel), b) segregatie (alleen optrekken met mensen uit het land van herkomst), c) assimilatie (de dominante cultuur van het land van aankomst volledig overnemen) en d) integratie (trouw blijven aan de cultuur van het land van herkomst als aankomst). Deze uitkomsten hangen mede af van de SES van de ouders. Bijvoorbeeld, de kans op marginalisatie is groter als ouders een lage SES hebben. De belangrijke veroorzaker van marginalisatie is de grimmige armoede waarin deze kinderen opgroeien.

Onderzoekers spreken hun voorkeur uit voor integratie, zeker als deze op een dubbele loyaliteit is gebaseerd (Pels, 2010, Distelbrink e.a., 2010). Zij stellen dat integratie de ontwikkeling van de identiteit positief beïnvloedt, mits er voldoende maatschappelijke ondersteuning is. Recent onderzoek daarentegen laat zien dat separatie ook positieve uitkomsten kan opleveren, terwijl dat eerder werd geassocieerd met negatieve uitkomsten. Volgens Pels (2010) kan deze uitkomst verklaard worden uit de toename van polarisatie en stigmatisering. Separatie is een defensieve strategie die als reactie op negatieve beeldvorming een beschermende factor vormt (Pels, 2010, Distelbrink e.a., 2010). De veronderstelling is dat negatieve oordelen migrantenjongeren minder raken.

Ad 2) Goed moslim zijn in Nederland

Ketner (2010) laat zien dat jongen veel exploreren met religie en daar een zeer sterke binding mee hebben. Volgens Pels en collega's (2009) en Ketner (2010) is religie de leidraad in het leven van jongeren en de opvoeding van hun ouders. Onderzoek laat zien dat, moslimjongeren, vooral van Marokkaanse afkomst, zich liever als moslim afficheren dan als Marokkaan. Ketner zegt dat dat komt door uitsluiting.

Ketner (2010) laat net als vele andere onderzoekers (Pels, 2010 & Pels et. al., 2009) zien dat het niet gemakkelijk is om als moslim te leven in een niet-islamitische land. Moslimjongeren komen dagelijks in aanraking met vooroordelen, uitsluiting, discriminatie en kritiek op hun geloof. Daarnaast zitten jongeren zelf met vragen over hun religie, waar zij niet altijd een antwoord op krijgen.

Ook ouders vinden 'opvoeden vanuit de islam in Nederland' steeds moeilijker. De onderzoekers (Vink, 2009, Pels e.a., 2009 & Ketner, 2010) leggen dit als volgt uit: ouders weten het antwoord niet op vragen waar jongeren mee zitten omdat zij laag zijn opgeleid en zijn opgegroeid op platteland van Marokko of Turkije. Hun kennis over de islam is beperkt (Pels e.a. 2009, Vink, 2009). De drempel daarentegen om naar de imam te gaan is hoog, zeker als het relationele vragen betreft. Jongeren worden verder gedwongen om een standpunt in te nemen omdat zij kritisch op hun geloof door de omgeving worden aangesproken. Via school komen zij in aanraking met (wetenschappelijke) visies op geloof die botsen met het standpunt van een gelovige. Dus naast praktische vragen over het geloof zitten jongeren ook met inhoudelijke vragen (Ketner, 2010).

Ketner (2010) vraagt Marokkaanse jongeren of zij zichzelf in 'algemene termen' willen beschrijven of dat zij een korte samenvatting van zichzelf willen geven. Dit zegt volgens Ketner iets over iemands algehele gevoel van identiteit. De meeste jongeren beschreven zichzelf vooral als moslim. Vink (2009) geeft aan dat Nabben et. al. (2006) qua religieuze en culturele beleving vijf typen jongeren onderscheiden:

- *De conformisten (die de veiligheid van geloof en traditie waarderen);*
- *De neo-orthodoxen (zijn gelovigen en gericht op carrière);*
- *De flexibelen (zijn praktisch en nuchter);*
- *De hedonisten (genieten van hun vrijheid);*
- *De escapisten (onttrekken zich aan alles, vinden vaak hun heil in drugs en zijn vaak werkeloos)*

Volgens Vink neemt de moslimidentiteit snel af bij de hedonisten en flexibelen omdat zij meer en meer participeren aan niet-moslim gerelateerde instituties. De moslimidentiteit is daarentegen bij conformisten en neo-orthodoxen volgens Vink (2009) wel belangrijk. De conformisten en neo-orthodoxen zijn meer gericht op geloof, tradities en carrière. In het

algemeen constateert Vink (2009) dat het moslim-zijn steeds meer afvlakt naar mate de leefstijl van jongeren hedonistisch en vrij wordt. Een kanttekening daarbij volgens Vink (2009) is dat de conformisten en neo-orthodoxen beter zijn ingebed in het maatschappelijk bestel.

Volgens Vink zijn de meeste jongeren bezig met studie of werk. Slechts een kleine minderheid bestaat uit relschoppers. Volgens Vink zijn dit de escapisten die het Marokkaanse imago bederven. Deze 'relschoppers' eisen met hun problematische levensstijl en 'afwijkende' gedrag respect op. Maar roepen in de praktijk het tegenovergestelde op. De Turkse jongeren komen veelal als conformisten uit dit onderzoek naar voren.

Ad 3) Omgaan met stigma's en discriminatie

Eerder is aangegeven dat migrantenjongeren gestigmatiseerd en gediscrimineerd worden. Hoe gaan jongeren hiermee om? Volgens Ketner (2010) pantseren jongeren zich als volgt tegen vooroordelen en discriminatie: a) ontkennen ('ik heb er geen last van of ik merk het niet dat er gediscrimineerd wordt'), b) accepteren ('hebben de jongeren zelf veroorzaakt'), c) distantiëren (van het negatieve imago "ik ben niet zo"), d) omdraaien (negatieve beeld omdraaien door positieve beeld te benadrukken en versterken), e) reageren (rationeel of emotioneel) en f) een voortrekkersrol vervullen (hard werken en studeren om het tegenbeeld te bewijzen).

De meeste jongeren hanteren volgens Ketner (2010) de strategie 'discriminatie accepteren of ontkennen dat zij er last van hebben'. Hoogopgeleide jongeren hebben meer last van discriminatie en uitsluiting, omdat hen de fijne nuances bij discrimineren opvallen. Dat hoogopgeleiden, ondanks een diploma moeilijk aan werk kunnen komen, verklaart wellicht waarom zij meer last hebben van discriminatie (Distelbrink e.a., 2010).

Ad 4) Onderhandelen met ouders

Bij onderhandelen staat respect voor ouders, hoog in het vaandel. Hoe voorkomen jongeren conflicten als zij met hun ouders willen onderhandelen zonder daarbij het respect voor hen te verliezen?

Volgens Ketner (2010) kunnen jongeren twee strategieën hanteren: onderhandelen of ergens niet over praten. Jongeren onderhandelen alleen als zij denken dat een 'ja' er in zit. Zij betrekken, zo nodig, hun oudere zus of broer bij het onderhandelen of geven voorbeelden van anderen die het wel mogen. Onderhandelen wordt met mate ingezet, zij stoppen wanneer zij merken dat nee een nee blijft, zo tonen zij respect voor ouders. De tweede strategie is zwijgen. Die strategie hanteren jongeren als zij weten dat zij hun ouders niet kunnen overhalen, zoals bijvoorbeeld bij uitgaan, het hebben van een relatie, drank of roken. Deze onderwerpen worden uit respect voor hun ouders niet aangekaart. Bij het bespreken daarvan, zouden zij hun ouders in verlegenheid kunnen brengen (Bijvoets & Heerebeek, 2010).

Volgens Ketner (2010) en Pels (2000) praten migranten jongeren over de meeste onderwerpen niet met hun ouders. Dat geschiedt vooral bij onderwerpen die taboe zijn of waarbij eerdere onderhandelingen zijn mislukt.

Conclusies

Marokkaans zijn is bij de identiteitsvorming van Marokkaanse jongeren minder belangrijk dan Turks zijn voor de Turkse jongeren. Hoewel er door de Marokkaanse jongeren geëxploreerd wordt binnen het domein van etniciteit, is de binding daarmee zwak. Dit kan het gevolg zijn van stigmatisering en discriminatie jegens hen. Elk jongere gaat hier anders mee om, zij hanteren verschillende strategieën om zich te pantseren tegen vooroordelen en discriminatie. Moslimjongeren, vooral Marokkaanse jongeren, vinden het moslim zijn belangrijker dan het Marokkaans zijn. Goed moslim zijn, vinden de jongeren ingewikkeld omdat zij daarover vele onbeantwoorde vragen hebben. Een ander belangrijk thema in het leven van de jongeren is het onderhandelen met hun ouders. Omdat zij opgroeien tussen twee totaal andere culturen is het onderhandelen niet makkelijk. Jongeren onderhandelen alleen als zij weten dat zij daarmee de ouders niet beledigen en zij een “ja” kunnen krijgen.

Conclusie deelvraag 1

Hoe staan de migrantenjongeren in het leven en met welke thema's en dilemma's hebben deze jongeren te maken?

Voor de migrantenjongeren is identiteitsvorming meer dan het onderzoeken van leefgebieden en het maken van keuzes. Jongeren moeten vaak manoeuvreren om conflicten te omzeilen en tegenstellingen te overbruggen. Met welke thema's en dilemma's de jongeren in hun leven te maken krijgen bij het opgroeien tussen twee zeer van elkaar verschillende culturen, wordt hieronder toegelicht.

Verlies en ontworteling door migratie:

De (groot) ouders van de jongeren zijn met vele verliezen geconfronteerd. Dit wordt zichtbaar in hoe zij hun kinderen opvoeden. Al het vertrouwde werd door migratie verruild voor een onzekere toekomst in Nederland. Deze onzekerheden en de steeds veranderende rolverdeling binnen de gezinnen (afwezigheid van vader) heeft voor veel conflicten binnen gezinnen gezorgd. Die conflicten hadden op hun beurt relationele, opvoed- en opgroei problemen tot gevolg. In land van herkomst konden ouders op hun netwerk terugvallen, door migratie zijn deze netwerken ook weggevalen.

Lage economische status:

Verder behelst migratie dat de verworven sociaal economische status (SES) uit het land van herkomst wordt meegenomen naar het land van aankomst en soms nog verder afneemt in het land van aankomst. Dat is een lage SES en dus in de volgende generaties eveneens een lage SES. Opklimmen op de SES ladder is niet eenvoudig. Veel migranten en hun kinderen bevinden zich in Nederland in een (relatief) gemarginaliseerde positie. Doordat gastarbeiders in Nederland niet inburgerden, liepen en lopen zij tegen maatschappelijke barrières aan met als gevolg dat hun kinderen in een nadelige uitgangspositie verkeren.

Verschillen in de opvoeding:

Migrant jongeren van Marokkaanse en Turkse afkomst groeien op tussen twee zeer van elkaar verschillende werelden. In het land van herkomst is de familie en dus indirect de jeugd (als het om de 3^e generatie gaat) grootgebracht in een collectivistische cultuur. Wat betekent een collectivistische cultuur? Dat houdt in dat gevoeld, gedacht en gedragen wordt vanuit het 'WIJ'. Dat staat haaks op hoe dat is in Nederland. In Nederland staat het individu centraal, dus het 'IK'. De 'WIJ' cultuur impliceert dat opvoeden en opgroeien verloopt vanuit verbondenheid en onderlinge afhankelijkheid. Dit staat haaks op de Nederlandse opgroei- en opvoedpraktijk. Daar staat autonomie en onafhankelijkheid centraal. Door opeenstapeling van kennis en kunde verschuiven bij Turken en Marokkanen de opvoed- en opgroei praktijken van autoritair naar autoritair. Ook wordt er door Turkse en Marokkaanse ouders stap voor stap meer plaats ingeruimd voor autonomie. Jongeren leren met hun ouders te onderhandelen. Jongeren hanteren twee strategieën om conflicten door cultuurverschillen te voorkomen. Jongeren onderhandelen of praten ergens niet over. Bij onderhandelen zijn jongeren

voorzichtig, zeker als ze weten dat nee het antwoord kan zijn (hiermee voorkomen zij dat ze ouders in verlegenheid brengen).

Leven in verschillende culturen tegelijk:

Jongeren maken gebruik van verschillende strategieën om te kunnen leven tussen twee verschillende culturen. Dat kan geheel trouw zijn aan de eigen culturele achtergrond, opgaan in de nieuwe sociale context of het gedrag afstemmen op de sociale situatie. Nog een strategie is religie omarmen. Zo worden tegenstrijdigheden tussen twee culturen buiten spel gezet. Dat is niet makkelijk. De jongeren ondervinden daardoor spanning omdat zij gedwongen worden te kiezen tussen onderscheiden loyaliteiten. Loyaliteit wordt door hun omgeving verabsoluteerd, omdat volwassenen elkaars wereld niet accepteren en elkaars wereld zwart maken. De jongeren lijden onder het 'juk' van de loyaliteit. Zij moeten kiezen tussen loyaliteit aan de islam, hun ouders en de samenleving. Dit lijden wordt ook wel acculturatiestress genoemd.

Goed moslim zijn in Nederland

Goed moslim zijn is cruciaal voor jongeren, maar moeilijk uitvoerbaar omdat zij daarover vele onbeantwoorde vragen hebben. Ouders hebben het antwoord niet omdat zij laag zijn opgeleid en de kennis over de islam missen. Als het om relationele vragen gaat, is een imam bezoeken geen alternatief. De drempel is te hoog. Los van dat alles worden jongeren gedwongen een standpunt in te nemen omdat zij door hun omgeving kritisch worden aangesproken op het geloof. Juist het geloof geeft jongeren houvast. Onderzoek laat zien dat jongeren die geloof en tradities waarderen, beter zijn ingebed in Nederland. Jongeren daarentegen die zich onttrekken aan geloof en tradities, zoeken vaak hun heil in drugs en zijn vaak probleemjongeren.

Omgaan met stigma's en discriminatie

Migrantenjongeren vinden dat zij in Nederland niet dezelfde kansen hebben als autochtone jongeren. Zij ervaren uitsluiting, discriminatie, intolerantie en scherpe controle door de omgeving. Dat wantrouwen duwt migranten jongeren in een hoek waar zij zich moeten zien te verweren. Het beeld dat media van hen schept, heeft op hen impact. De jongeren voelen zich anders behandeld door hun omgeving terwijl zij zich proberen aan te passen aan de Nederlandse samenleving en gewoontes. Hun reactie op discriminatie en uitsluiting is verschillend, de één richt zich alleen op mensen uit eigen cultuur, de ander richt zich op het geloof en weer een ander kleedt en gedraagt zich anders. Een belangrijke reden daarvoor is de politiek en maatschappelijk geventileerde afkeer van de islam. Dit roept boosheid op bij de jongeren. Jongeren wenden om die reden het gezicht af en laten zich sturen door de inzichten uit de islam. Letterlijk pogen zij een goed moslim te zijn hoewel kennis en kunde daarover thuis ontbreekt. Volgens de literatuur hanteren jongeren strategieën om zich te pantseren tegen vooroordelen en discriminatie. Deze zijn: a) ontkennen, b) accepteren, c) distantiëren, d) omdraaien, e) reageren en f) een voortrekkersrol vervullen.

2.2.2 Deelvraag 2

Wat verwacht de doelgroep van de hulpverlening en sluit het aanbod aan op deze verwachtingen?

Subvraag 1: Hoe staat de doelgroep tegenover de hulpverlening?

Vertrouwen in de hulpverlening is volgens Spikker (2011) bepalend voor de houding van cliënten jegens de hulpverlening. Vertrouwen beïnvloedt niet alleen het vragen om hulp, maar ook het open staan voor interventies en actief participeren in behandeling. Hoe zit het nu met het vertrouwen in de hulpverlening bij migranten?

Spikker (2011) haalt de uitspraak van Grintstein-Weiss e.a. (2005) aan die zegt dat migrantenjongeren uit wantrouwen jegens hulpverlening zijn ondervertegenwoordigd in de hulpverlening. Volgens Spikker (2011) is vertrouwen of wantrouwen in de hulpverlening gebaseerd op interpersoonlijke (persoonlijke ervaring met hulpverlening) en institutionele ervaringen (naast de persoonlijke ervaring ook de ervaring van andere migranten).

Migrantenjongeren hebben volgens Spikker (2011) het idee dat de professionele hulp bedoeld is voor de dominante cultuur. Over migranten ouders zegt Vollenbergh (2002) dat ze er bij voorbaat van uitgaan dat hun stijl van opvoeden door de Nederlandse hulpverleners wordt afgewezen (Spikker, 2011). Daardoor ontstaat de angst dat hun kinderen van hen worden afgenomen als zij hun opvoedingsproblemen kenbaar maken. Migrantenouders voelen zich in de hulpverlening niet begrepen en serieus genomen, de aangedragen oplossingen passen niet bij hun cultuur. Ouders staan afwijzend tegenover de hulpverlening omdat zij bang zijn onder druk te worden gezet om te vernederlandsen (van der Broek & Kleijn, 2011). Naast wantrouwen speelt schaamte een belangrijke rol. Op het melden van psychosociale problemen rust een taboe omdat daaruit de conclusie kan worden getrokken dat ouders niet kunnen opvoeden. De hulpverlener weet niet dat problemen meestal met de familie worden besproken en niet met vreemden. Zij denken dat hun migrantencliënten niet gemotiveerd zijn als zij hun problemen niet op tafel durven leggen.

Jongeren vinden praten met buitenstaanders een schande voor familie en ook ontrouw aan de familie. Zij zijn bevreesd dat hun verhaal ‘op straat komt te liggen.’ Dat spoort niet met hun loyaliteitsgevoelens jegens ouders en familie. Deze schaamte om met een buitenstaander te praten, hoort bij een collectivistisch cultuur, waar groepsbelangen boven die van het individu staan. Collectivistische culturen staan bekend om hun gesloten netwerken en zijn sterk op de familie gericht. Door deze collectivistische insteek (problemen in eigen kring willen oplossen) kunnen problemen opstapelen en escaleren, waardoor jongeren onnodig in de strafrechtketen terecht kunnen komen (van der Gaag, 2009).

Jongeren en ouders die gediscrimineerd worden, hebben meer moeite om hulp te zoeken dan jongeren en ouders die dat niet ervaren. Door discriminatie neemt niet alleen het vertrouwen in mensen af, maar ook in Nederland en de bijbehorende instanties zoals de hulpverlening (Spikker, 2011). Volgens Spikker bepaalt verbondenheid met Nederland het vertrouwen in de

hulpverlening. Ouders die gericht zijn, en verbonden zijn met Nederland staan minder afwijzend tegenover de hulpverlening dan ouders voor wie dat niet geldt.

Hulp zoeken

Ouders spelen een belangrijke rol bij het verwijzen van jongeren naar de GGZ. Een deel van de migrantenouders weet niet dat zij voor opvoedvragen en problemen een beroep kunnen doen op hulpverlening. Zij weten niet welke formele hulp er is en wat hulpverleningsinstanties doen. Migrantenouders hebben geen of alleen lager onderwijs gevolgd. Daardoor ontbreekt het hen aan kennis en vaardigheden om de juiste hulp te vinden. Ook de gebrekkige beheersing van de Nederlandse taal speelt hen parten. Migrantenouders hebben moeite met het taalgebruik en vaktermen van huisartsen en beroepskrachten (Mens-Verhulst (2008).

Ook zoeken migranten geen hulp omdat zij anders aankijken tegen problemen en gedragingen. Volgens van den Broek en Kleijnen (2011) worden gedragingen van de jongeren, die door de autochtone Nederlanders als probleemgedrag wordt gezien, niet als zodanig betiteld door de migranten ouders. Gedragsproblemen of psychische klachten, zoals depressie worden door een deel van migranten ouders niet opgemerkt of erkend. Migranten zijn volgens van den Broek en Kleijnen (2011) minder geneigd om hulp buiten de deur te zoeken omdat zij de oorzaak buiten zichzelf zoeken. Als zij wel problemen signaleren, speelt schaamte hen parten (van den Broek & Kleijnen, 2011).

Hulp is niet toegankelijk

Volgens Colijn (Beunderman, et al, 2004) en van der Gaag (2009) hebben migranten moeite met de procedures van instellingen. Instellingen hanteren een onduidelijke roldefiniëring voor de contacten met patiënten. Behandelaren in de GGZ-instellingen hechten belang aan taxatie en aan onderzoeken. Er wordt te lang gepraat, geanalyseerd en overlegd voor er daadwerkelijk actie wordt ondernomen, aldus Colijn (Beunderman, et al, 2004). Dit duurt voor migrantenjongeren te lang, zij krijgen dan het gevoel dat zij worden ondervraagd zonder dat er wat aan hun problemen wordt gedaan. Dat werkt therapie ontrouw in de hand.

Volgens het onderzoek naar “etniciteit en toegankelijkheid van de GGZ” (Van Mens-Verhulst, 2008) merken migranten al bij de voordeur de ontoegankelijkheid van de GGZ-instellingen. Zij constateren bureaucratische processen (met wachtlijsten en verwijzlijnen) en een gebrek aan herkenning en afstandelijkheid. Voor de intake wordt te weinig tijd ingeruimd. Er wordt weinig rekening gehouden met de migratiegeschiedenis, ervaringen met racisme, behoefte aan privacy en dat het niet eenvoudig is de klachtenpresentatie van cliënten goed te begrijpen. Dit maakt dat migranten zich niet goed begrepen voelen en dat versterkt hun wantrouwen dat de instelling hen niet wil helpen.

Conclusie

Door stigmatisering en uitsluiting hebben migranten niet alleen minder vertrouwen in Nederland maar ook in instanties zoals de hulpverlening. Wantrouwen en schaamte verhinderen het bespreekbaar maken van hun problemen met een buitenstaander. Problemen

escaleren door het gebrek aan cultuursensitiviteit van instellingen. Want de problemen worden niet aangepakt. Migranten komen niet snel naar een hulpverleningsinstantie omdat zij moeite hebben met het vinden van de juiste hulp. Als zij die wel vinden, lijkt de voordeur van de GGZ gesloten.

Subvraag 2: Wat verwachten de doelgroep en hun ouders van de hulpverlening?

Migranten verwachten van de hulpverlening wat anders dan hulpverleners te bieden hebben. Volgens Bellaart en zijn collega Azrar (2003) verwachten de migrantencliënten meer praktische hulp en oplossingen en hebben behoefte aan begrip, steun en begeleiding. Migranten verwachten dat er eerst tijd wordt ingeruimd om een vertrouwensband op te kunnen bouwen. Migrantenjongeren zijn niet gewend om hun verhaal te doen bij een onbekende, zij hebben last van schaamte en loyaliteitsgevoelens.

Migranten vinden open en reflecterende vragen niet prettig. Via dat type vragen wordt onderzocht waar het gedrag vandaan komt of hoe dat gedrag moet worden opgelost. Migrantenouders willen concrete oplossingen. Als een hulpverlener een ouder vraagt wat zij zien als de beste oplossing voor het probleem, voelen migranten zich niet serieus genomen. Migrantenjongeren verwachten dat de behandelaar eerder directief dan afwachtend is. Net als hun ouders interpreteren zij een afwachtende houding als een teken van onmacht of een gebrek aan vaardigheden (Roosen et al, 2008). Kortom, de migrantenjongeren en hun ouders verwachten een deskundige autoriteit als behandelaar. Een behandelaar die hen zekerheid verschaft.

Intake gesprekken zijn voor migranten confronterend en roepen schaamte op. Migranten willen dat er meer tijd voor hen wordt ingeruimd opdat zij hun verhaal kunnen doen. Daarbij is het winnen van vertrouwen belangrijk (van der Gaag, 2009). Volgens Somers (Beunderman e.a., 2004) willen de jongeren zich er eerst van verzekeren dat hun (gezins) geheimen niet de wereld ingaan. Migrantenouders verwachten aandacht voor hun specifieke vragen zoals; ‘hoe ga ik om met discriminatie?’, ‘hoe voed ik mijn kind op tot een goed moslim?’, en ‘wat neem ik over van de Nederlandse cultuur?’ en ‘hoe rijm ik dit met mijn eigen normen en waarden?’ (Kalthoff, 2009, van den Broek & Kleijnen, 2011).

Volgens Kalthoff (2009) ervaren migrantenouders opvoedingsonzekerheid door de relatief snelle overgang van een autoritaire naar een autoritatieve opvoedstijl. Migrantenouders vinden het moeilijk om een balans te vinden tussen dat wat zij van eigen cultuur hebben meegekregen en wat de bredere omgeving hen vraagt. Volgens Somers (Beunderman e.a, 2004) is dit ook één van de moeilijkheden waar de jongeren mee te kampen hebben. Loyaliteitsconflicten spelen zich volgens Somers zelfs af in de behandelkamer (‘hier’ mijn verhaal doen is ‘daar’ afwijzen). Volgens Kalthoff hebben de migrantenouders een extra taak als het gaat om opvoeden. Zij moeten in een pedagogische context die zij soms als bedreigend ervaren, hun kinderen opvoeden. Dit wordt bijvoorbeeld als bedreigend ervaren door een negatieve houding jegens de islam, uitsluiting en discriminatie, maar ook de vrije omgang met

seksualiteit. Ouders hebben op het vlak van steun, controle, toezicht en communicatie met hun kinderen vele vragen en twijfels, ze verwachten hier aandacht voor in de behandeling (Kalthoff, 2009).

Conclusie:

Migrantenjongeren verwachten dat de hulpverlener meer tijd voor ze neemt. De jongeren en hun ouders verwachten meer praktische hulp, een oplossingsgerichte aanpak en zijn niet uit op psychologiserende gesprekken. Ze hebben meer hulp en aandacht nodig voor vragen die hen dagelijks bezig houden die in verband staan met eigen cultuur en hoe deze vragen gerijmd moet worden met de gangbare moraal in Nederland.

Subvraag 3: Sluit de hulpverlening aan op de verwachtingen?

Onderzoek laat zien dat migrantenjongeren en hun ouders weinig of geen hulp vragen terwijl zij vaker opvoed-, ontwikkelings- en gezondheidsproblemen hebben dan autochtone Nederlanders. Volgens Hilderink en haar collega's (2009) en van der Gaag (2009) maken migranten langzamerhand wel meer gebruik van de GGZ, maar haken zij sneller af omdat de hulp niet aansluit. Volgens Hilderink en haar collega's is er veel therapieontrouw bij migranten. Dat komt door het verwachtingspatroon wat migranten hebben van de GGZ en door hun klachtenpresentatie en de taal- en communicatieproblemen (Hilderink e.a., 2009, Bellaart & Azrar, 2003).

Van der Gaag (2009) stelt dat de hulpverlening gelijkwaardigheid van cliënt en hulpverlener verwacht en dat de cliënt helder moeten aangeven welke hulp nodig is. Marokkaanse en Turkse cliënten zijn dit niet gewend. In hun cultuur weet de hulpverlener alles en zegt wat zij nodig hebben. Zij zijn niet gewend aan hulpverleners die hen vragen wat er aan de hand is en wat ze willen. Hulpverleners staan hier niet bij stil en interpreteren dit als passief en vinden dat hun migranten cliënten niet gemotiveerd zijn. Deze haaks op elkaar staande referentiekaders leiden tot therapieontrouw.

Volgens Colijn (Beunderman, et al, 2004) sluit vraag en aanbod niet op elkaar aan en wordt therapieontrouw veroorzaakt omdat het westers therapiemodel als uitgangspunt wordt gehanteerd. De behandeling houdt te weinig rekening met de leefwereld van migrantenjongeren, die anders is dan die van de autochtone jongeren. Hulpverleners richten zich op het individu en het individu wordt los van de context van de familie en gemeenschap benaderd. Dat zorgt ervoor dat migranten jongeren zich al snel vreemd of onprettig voelen in de behandeling (Beunderman, et al, 2004). Van Mens-Verhulst (2008) benadrukt ook het belang van een toegesneden behandeling op de leef- en denkwereld van de cliënt en vindt dat er aandacht moet zijn voor het systeem en de socio-economische en sociale context.

Volgens Prakken (2010) heeft de hulpverlening geen aandacht voor de migratiegeschiedenis van jongeren en het effect daarvan heeft op opvoeden en opgroeien van de jongeren in

Nederland. Prakken (2010) stelt dat migrantenjongeren gemakshalve over één kam worden geschoren, terwijl er onderling enorme verschillen zijn.

Volgens van den Broek en Kleijnen, zijn instanties ongevoelig voor diversiteit. Zo sluiten behandelingen en opvoedvaardigheden, zoals belonen, negeren en overleggen, niet aan bij de belevingswereld van migranten. Bovendien wordt er weinig aandacht besteed aan specifieke problemen van migrantenouders. Zulke problemen zijn discriminatie, religieuze opvoeding en de ‘eigen’ normen en waarden en dat rijmen met de in Nederland gangbare moraal. Hulpverleners stellen open en reflecterende vragen, terwijl migranten op zoek zijn naar oplossingen (van den Broek & Kleijnen, 2011). Los hiervan zijn er nog aantal andere redenen die tot een mismatch leiden waardoor cliënten de behandeling staken. Bijlage 1 bevat een opsomming van deze mismatch.

Conclusie

Migranten vragen wel vaker om hulp, maar haken sneller af door de ervaren mismatch. Migranten ervaren een mismatch in de behandeling omdat zij een andere verwachting hebben van de GGZ en omdat in de behandeling weinig rekening wordt gehouden met hun leef- en belevingswereld.

In de hulpverlening wordt gewerkt met het westerse therapiemodel. De behandeling is gericht op het individu en niet op de sociale context van jongeren. De interventies slaan niet aan omdat er geen rekening wordt gehouden met de leefwereld van migrantenjongeren. Jongeren voelen zich dan ook onprettig en niet begrepen. Daarnaast wordt er weinig rekening gehouden met migratie en de effecten daarvan op het opvoeden van de jongeren.

Conclusie deelvraag 2

Wat verwacht de doelgroep van de hulpverlening en sluit aanbod aan op deze verwachtingen?

Deze deelvraag richt zich op de match tussen de hulpvraag van Turkse en Marokkaanse jongeren, hun ouders en het aanbod van hulpverleningsinstellingen. Er is letterlijk een spagaat tussen deze twee werelden, die van de jongeren en ouders en die van de hulpverleningsinstellingen. Helderder dan ‘zo raak ik mijn kind kwijt’, kan het bijna niet worden verwoord. Deze angst en ook de angst dat hun kinderen vernederlandsen zijn onderdeel van de spagaat.

De hulpverlener weet weinig over de schaamtecultuur, schuldgevoelens (dat mijn kind zulke problemen heeft komt door mij), het loyaliteitsconflict (naar ‘hier’ gaan betekent ‘daar’ afwijzen) en de gewoonte bij migranten om problemen in eigen kring op te lossen (via mantelzorgers).

Naast de innerlijke conflicten over wel of niet praten over eigen problemen, hebben migranten geen idee wat hulpverleningsinstellingen zoal doen. Verder vinden migranten geen gehoor voor hun dringende verzoeken om jongeren vooral praktisch te helpen. We zouden kunnen stellen dat bij de aanpak wederzijdse psycho-educatie ontbreekt. Psycho-educatie over het collectivistische gedachtegoed en de gevolgen daarvan voor de jongere met zijn problemen. En psycho-educatie over hoe een hulpverleningsinstelling werkt en wat een hulpverleningsinstelling voor een jongere kan betekenen.

De bovengenoemde duiding wordt verder nog gestaafd door de therapieontrouw. Hulpverleningsinstellingen zijn moeilijk bereikbaar voor jongeren en hun ouders. Zij weten de weg niet en vinden de drempel hoog. Hulpverleningsinstellingen raken jongeren al kwijt bij de intake die zij ingewikkeld en langdurig vinden. Tot slot zijn hulpverleningsinstellingen slecht in staat om jongeren en hun ouders binnenboord te houden omdat zij letterlijk en figuurlijk elkaars taal niet spreken.

2.2.3 Eindconclusie

Hoe beter aan te sluiten op verwachtingen van de migrantenjongeren?

De behandeling van de migrantencliënten zou succesvoller verlopen als een hulpverlener over transculturele competenties zou beschikken. Gedacht kan worden aan:

- Bewustzijn van eigen culturele waarden en vooroordelen
- Bewustzijn van de belevingswereld van de cliënt
- Op cultuur gesneden interventiestrategieën.

Verder blijkt metaforengebruik met een geloofsaspect en doorvragen meer aan te slaan in de communicatie met migranten. Abstracte taal wordt niet goed begrepen. Migrantjongeren en hun ouders verwachten dat een behandelaar een deskundige autoriteit is. Zij verwachten dat de behandelaar directief is.

Vertrouwen is van groot belang in contact met migrantjongeren en hun ouders. Tijd nemen en rekening houden met schuld en schaamte is nodig. Migrantjongeren worstelen met een loyaliteitsconflict, het is moeilijk voor hen om over onderwerpen te praten die zij normaal niet of juist binnen de familie bespreken.

Migrantjongeren en hun ouders hebben opvattingen die het hulpverleningscontact kunnen belemmeren (angst voor sociale roddel, geen vuile was buiten willen hangen). Daarom moet een hulpverlener nog meer dan anders uitleggen wat zijn functie inhoudt, wat van hem verwacht kan worden en wat niet. Zo voorkomt een hulpverlener dat een cliënt met vragen komt die niet aansluiten bij het aanbod. Verder moet een hulpverlener letten op zijn communicatie en taalgebruik door simpel te formuleren en de communicatie zo concreet mogelijk te laten verlopen. Ook dient de behandelaar alert te zijn op non-verbaal signalen als verandering van toon en gezichtsuitdrukking. Als jongeren ja zeggen (terwijl zij nee bedoelen) tonen zij beleefdheid. De migrantjongere zal zijn ontevredenheid niet snel kenbaar maken, helemaal niet bij een persoon die zij als een autoritaire en deskundige zien.

Jongeren en hun ouders zijn niet vertrouwd met psychologiseren. Bij interventies moeten hulpverleners hiermee rekening houden.

Migranten hebben veel praktische hulp nodig. Wanneer dat blijft liggen, zijn zij niet ontvankelijk voor andere interventies. Bij het helpen op te lossen van deze praktische vragen, wint de hulpverlener vertrouwen. Ook moet aandacht worden besteed aan specifieke vragen van ouders. Voorbeelden daarvan zijn; 'hoe om te gaan met discriminatie en uitsluiting van mijn kinderen?', 'hoe eigen culturele waarden en normen rijmen met die van Nederland?' en 'hoe voed ik mijn kind tot een goed moslim in een niet islamitisch land?'

Ouders vrezen hulpverleningsinstanties. Ouders stappen vaak niet naar de hulpverlening of proberen de behandeling te saboteren uit angst dat hun kind in deze behandeling nog meer los komt te staan van zijn culturele achtergrond. Migrantenouders zijn bang dat hun kinderen in de behandeling westerse waarden aanleren, zoals zelfbeschikking en autonomie. Uit de literatuur kan worden opgemaakt dat aan die angst niet moet worden toegegeven maar juist inspanning moet worden geleverd om de ouders bij de behandeling te betrekken. Problemen moeten op het niveau van ouders en kind worden besproken en verholpen. Hulpverleners dienen er rekening mee te houden dat binnen de Turkse en Marokkaanse gezinnen ouders niet de enige opvoeders zijn. De behandeling zou effectiever zijn als de familieleden van de jongeren in de behandeling worden meegenomen. De familie moet met elkaar in gesprek gaan onder begeleiding van de hulpverlener. De therapie zou functioneler zijn als de behandeling wordt beschouwd als een inspanning om de jeugdige tot een beter functionerend gezinslid te maken. Wanneer de hulpverlener dit duidelijk communiceert met de ouders, zou dit de angst bij hen weg nemen.

Bruggenbouwen

Aansluiten zou van twee kanten moeten komen. Een brug moet worden geslagen tussen de twee werelden, die van de jongeren en hun ouders (inclusief de grootfamilie) en die van de hulpverleningsinstellingen.

De hulpverleningsinstellingen moeten zich terdege verdiepen in de collectivistische cultuur en de gevolgen daarvan voor het opvoeden en opgroeien van jongeren. Daarnaast zullen hulpverleningsinstellingen zich moeten verdiepen in de migratiegeschiedenis van jongeren en hun ouders. In de praktijk kan dat door bij de hulpverlening jongeren, ouders en andere familieleden te betrekken. Andere familieleden omdat die vaak ook opvoeder zijn en niet alleen een familielid. De oplossing voor de problemen moet gezocht worden in de grootfamilie.

Migranten zouden meer kennis moeten verwerven over hulpverleningsinstellingen en over wat zij doen en wat zij wel en niet kunnen betekenen voor een jongere en zijn ouders en familie. Dit kan worden bereikt door psycho-educatie te geven aan de migranten over de hulp die geboden wordt.

2.4 Verslag terugkoppeling opdrachtgever

Mijn opdrachtgever vindt dat de literatuur studie interessante uitgangspunten biedt waarmee verwachtingen en belevingswereld van jongeren geëxpliciteerd kunnen worden. Veel onderzoek naar therapieontrouw komt vaak niet verder dan het bevestigingen van het 'axioma' van de hulpverlening dat vertrouwen en contactgroei de sleutel zijn tot effectieve hulpverlening. De opdrachtgever vindt dat deze literatuurstudie laat zien dat er veel meer aangrijpingspunten zijn en dat die vooral gezocht moeten worden bij de thema's die centraal staan in het leven van jongeren. Mijn opdrachtgever stelt het zeer op prijs dat in de literatuur studie veel aandacht is besteed aan belangrijke thema's, zoals de gevolgen van de immigratiegeschiedenis van ouders en familie van de jongeren van Turkse en Marokkaanse afkomst die in Nederland woonachtig zijn en ook de plaats die religie –de islam- in leven van jongeren inneemt. Elke dag opnieuw komen deze Turkse en Marokkaanse jongeren in aanraking met botsingen tussen de belevingswereld thuis en die op school en hun vrijetijd. Zij moeten zo kan uit deze literatuurstudie worden afgeleid over opmerkelijke coping vaardigheden beschikken om deze minimaal twee werelden dagelijks te overbruggen. Een kanttekening daarbij is dat uit de literatuurstudie over verwachtingen van jongeren niet veel blijkt. Dat is ook niet verbazingwekkend omdat jongeren zelf geen idee hebben wat hulpverlening precies is en daar dus ook geen verwachting van hebben.

3. Verslag praktijkonderzoek

3.1 Inleiding: Toelichting onderzoeksvraag en subvragen

In mijn praktijkonderzoek zal ik antwoorden zoeken op de vragen die ik ook aan het literatuur heb gesteld om deze vervolgens met elkaar te kunnen vergelijken. In literatuurstudie heb ik kennis gemaakt met de belevingswereld van de migrantenjongeren, in het bijzonder hun thema's en dilemma's en wat zij van de hulpverlening verwachten. In het praktijkonderzoek ga ik na of de uitkomsten van het literatuur onderzoek worden terug gevonden.

De vergelijking van beide studies zal zich richten op het beantwoorden van de centrale vraag namelijk; ***'Hoe beter aan te sluiten bij de verwachting en de belevingswereld van de migrantenjongeren'?***

Deelvraag aan praktijk:

Wat zijn de belangrijkste thema's en dilemma's in het leven van de jongeren en hoe de behandeling hierop aan te sluiten?

Subvragen

1. *Wat zijn de belangrijkste thema's in het leven van de jongeren die bij AlleKleur in behandeling zijn?*
2. *Met welke verwachtingen komen jongeren bij AlleKleur (verwachtingen) en sluiten die verwachtingen aan bij het aanbod van AlleKleur (match)?*

Om een antwoord te geven op de deelvragen aan de praktijk ben ik in mijn praktijkonderzoek te werk gegaan met een topiclijst. Elk topic is omgezet in concrete vragen voor respondenten. De topics zijn afgeleid uit de belangrijkste uitkomsten van de literatuurstudie. In bijlage 2 staat in een tabel aangegeven wat de relatie is tussen de belangrijkste uitkomsten uit de literatuurstudie en de topics..

3.2 Onderzoek ontwerp en methodologisch verantwoording

Type onderzoek

Mijn afstudeerproject is een kwalitatief onderzoek. Bij een kwalitatief onderzoek worden de verzamelde gegevens niet getalsmatig weergegeven, er wordt een ‘open benadering’ gehanteerd. De gegevens kan direct in de werkelijkheid worden getoetst, waarbij stil wordt gestaan bij elke stap die gezet wordt en teruggekoppeld wordt. Hierdoor is het onderzoek open en flexibel. (Verhoeven, 2008)

Dataverzamelingsmethoden

Ik maak gebruik van de volgende dataverzamelingsmethoden:

Documentanalyse: Cliënten dossiers (Marokkaans en Turks in de leeftijd van 10-16 jaar) van een drietal behandelaars zijn beoordeeld op representativiteit.

Brainstormsessie: Met het kinder- en jeugdteam is een brainstormsessie gehouden om te achterhalen wat hun meningen en opvattingen zijn over de belevingswereld en de houding van de jongeren in de hulpverlening.

Topiclijst en vragenlijst: De topiclijst en vragenlijst is voorgelegd aan mijn praktijkbegeleider. Verder is er een proefinterview afgenomen.

Half gestructureerde interview met cliënten

Voor mijn onderzoek zijn er 5 cliënten van de kinderteam ondervraagd. Het interview is half gestructureerd.

De resultaten van de documentanalyse, brainstormsessie, interviews en theorie, worden gebruikt om een advies uit te brengen, hoe hulpverlening binnen Allekleur beter aan te sluiten bij verwachting van de doelgroep.

Respondenten

Respondenten: Om een goed afspiegeling van mijn doelgroep te krijgen zijn drie meisjes en twee jongens van Marokkaans en Turkse afkomst in de leeftijd van 10-16 jaar geïnterviewd.

Onderzoeksinstrumenten

Vragenlijsten en topiclijst: Deze vragenlijst is opgemaakt aan de hand van de bevindingen uit literatuur en brainstormsessie. Door de bestudeerde theorie ben ik tot een aantal thema's en onderwerpen gekomen die ik uit zal vragen aan respondenten om tot een conclusie te kunnen komen over mijn onderzoeksvragen. Deze thema's en onderwerpen zijn geordend in een topiclijst, die vervolgens gebruikt is bij het maken van een vragenlijst. Bij het maken van de vragenlijst heb ik rekening gehouden met de taal en referentiekader van mijn respondenten. De topiclijst is voorgelegd

aan mijn praktijkbegeleider en daarnaast is gewerkt met een proefinterview bij een migrantenjongere in de leeftijd van 10-16 jaar. Mogelijk worden daarna mijn interviewvragen aangepast.

Voicerecorder: Een voicerecorder heeft als voordeel dat je kunt terug luisteren wat er binnen het interview is gezegd. Zo kan tijdens het interview de concentratie op de respondent en zijn antwoord blijven. Verder kan er meer concentratie gestoken worden in het doorvragen.

Procedure praktijkonderzoek

Ik zal als volgt te werk gaan:

1. Praktijkonderzoek
 - Documentanalyse
 - Brainstormsessie
 - Interview van doelgroep
2. Data verwerken:
 - Voicerecorder tekst uitwerken
 - Alle uitspraken die bij topics horen, worden gebundeld
 - Weergeven van resultaten per topic
 - De gebundelde uitspraken interpreteren

3.3 Beschrijving verloop van onderzoek

Voor het praktijk onderzoek zijn 5 Marokkaanse jongeren en 5 Turkse jongeren in de leeftijd van 10 en 16 jaar benaderd door collega's van het kinder- en jeugdteam (totaal 10 =34%) van de 29 Turkse en Marokkaanse jongeren in de relevante leeftijdsgroep in behandeling bij AlleKleur. Ik heb 5 respondenten daadwerkelijk ondervraagd. Het hadden er 6 moeten zijn. Twee van de ondervraagde jongeren zijn van Turkse afkomst, in de leeftijd van 16 jaar (meisje) en 15 jaar (jongen). De 3 andere respondenten hebben een Marokkaanse afkomst in de leeftijd van 15 jaar (meisje), 16 jaar (meisje) en een jongen van 10 jaar.

Achtergrond informatie over de cliënten in het kinder -en jeugd team (KJA) is in bijlage 3 terug te vinden.

De selectie is gedaan door op een willekeurige dag de collega's van het kind- en jeugdteam te vragen om hun cliënten te benaderen voor een interview. Collega's uit het Kinder & Jeugd Team hebben al hun cliënten in de leeftijd van 10 en 16 jaar van Marokkaans en Turkse afkomst die zij de week erop zouden zien, benaderd voor het interview. Na de instemming van de cliënt, zijn de namen aan mij doorgegeven waarna ik de ouders van deze cliënten, telefonisch, om toestemming heb gevraagd.

3.4 Weergave resultaten

De resultaten worden op hoofdlijnen per topic gerapporteerd. Daarbij worden letterlijke citaten van respondenten opgenomen. Om de privacy van de jongeren te waarborgen, maak ik gebruik van fictieve namen. De fictieve namen zijn Samira (Marokkaans meisje van 15 jaar), Zahra (Marokkaans meisje van 16 jaar), Ali (Turkse jongen van 15 jaar), Asli (Turks meisje van 16 jaar) en Omar (Marokkaanse jongen van 10 jaar). Een beschrijving van de jongeren is terug te vinden in bijlage 4.

Topic 1: Wat zijn de gevolgen van migratie van de familie voor de jongere?

De respondenten zijn zich min of meer bewust van de komst van hun familie naar Nederland. 3 respondenten gaven aan dat hun familie naar Nederland is geëmigreerd voor werk en twee wisten de reden van hun komst niet.

De ouders van de respondenten hebben geen opleiding genoten, werken niet of hebben een baan met een laag inkomen. Vier van de respondenten geven aan dat geld een issue is. Hun ouders kunnen niet alles kopen. Kleren en eten is er altijd, maar voor dure spullen zoals merkkleding moeten ze voor sparen. 1 respondent zegt geen geld problemen te hebben want zijn ouders werken. 3 respondenten proberen geld te sparen met een bijbaantje.

Met de keuze van familie om naar Nederland te emigreren zijn de meeste jongeren blij. Eén van de respondenten gaf aan zich beter thuis te voelen in land van herkomst. De andere vier respondenten gaven aan dat zij blij zijn dat zij in Nederland wonen en zeggen zich hier meer thuis te voelen. Drie van hen gaven aan dat zij in Nederland meer perspectief zien.

Alle respondenten geven aan dat zij in land van herkomst anders worden bejegend. Volgens 2 Marokkaanse respondenten weten mensen in land van herkomst dat zij uit Europa komen omdat zij zich anders kleden en gedragen. Volgens 3 respondenten zijn zij in Nederland gewend eigen mening te geven en ‘gedurfd’ te praten, dat wordt in land van herkomst als onbeleefd gezien. In het land van herkomst zeggen zij dat men van hen verwacht dat zij zich gedragen zoals de jongeren die daar wonen. Alle respondenten zeggen dat men in het land van herkomst niet gewend is aan kinderen die een weerwoord geven. Verder geven ze aan dat het leuk is om naar het land van herkomst te gaan, daar familie te zien, het klimaat te ervaren en het land te zien. Alle jongeren zeggen veel waarde te hechten aan familie. Over het land van herkomst zeggen zij dat zij daar meer contact hebben met hun familie dan in Nederland. Wanneer zij in Nederland zijn, missen zij hun familie in land van herkomst.

De jongeren gaven aan dat hun moeders gelukkiger zouden zijn als zij de steun van hun familie hier hadden. Twee respondenten verbonden eigen geluk aan dat van moeder en zeiden zich gelukkig te voelen daar waar hun moeder zich ook gelukkig voelt. Eén van deze respondenten zei zich in Nederland meer thuis te voelen maar denkt dat het land van herkomst beter voor hen zal zijn omdat moeder daar gelukkiger is. Als hen een schaal wordt voorgelegd met de vraag ‘waar voel jij je meer thuis’, krijgt Nederland een hoger cijfer dan het land van herkomst.

Zahra: de meeste familieleden van vaderskant zijn in Nederland, zij kan met de familie van vader beter opschieten omdat tantes en ooms hier zijn opgegroeid en haar begrijpen. Bij familie van moeder (meeste wonen in Marokko) is dat anders.

Over het leven in Nederland zegt zij het volgende: *‘Ja heel blij, ik kan mij geen leven voorstellen in Marokko’ [...] ‘heel leuk, voor vakantie, maar niet langer dan 2 maanden, dan ben ik het zat. Daar kijken ze heel anders naar je, ze zien dat je een meisje van Europa bent, ze zien dat aan je kledingstijl en als je niet aan wil schuiven bij het eten. Ze kijken je raar aan als je nee zegt, dan ben je apart. Als ik iets niet wil dan zeg ik dat gewoon, maar zij vinden dat raar, ze durven niet voor zichzelf op te komen. Mensen, vooral jongeren, durven daar niet voor zichzelf op te komen, ze zeggen altijd ‘ja’. Ik durf gewoon ‘nee’ te zeggen als ik niet wil [...] in Marokko kennen ze geen pubertijd, daar is gewoon dat jongeren de regels moeten volgen, met hun wordt geen rekening gehouden, dat ze jong zijn enz. ik kan me echt niet voorstellen om daar te wonen’.*

Topic 2: Hoe is dat voor een jongere om in twee culturen op te groeien

Thuis spreken de ondervraagde jongeren de taal van het land van herkomst. Thuis zeggen jongeren dat de gewoonten van het land van herkomst centraal staan. Dit wordt vooral van hen verwacht als er familie op bezoek is. Op school en in hun vrijetijd zeggen de jongeren wat vrijer te zijn. De jongeren geven aan dat aanpassen automatisch gaat.

Van de 5 respondenten gaven 3 aan zich meer Nederlands te voelen. Twee van deze drie gaven af op hun landgenoten. Een andere dan de vorige drie gaf aan zich meer Marokkaans te voelen. De jongste van de vijf respondenten gaf aan zich zowel Marokkaans als Nederlands te voelen. Van de 3 respondenten die aangaven zich meer Nederlands te voelen, veranderde 2 van mening toen het over de islam ging. Een van deze twee zei dat er wordt neergekeken op zijn geloof en zei dat hij zich eigenlijk op de laatste plaats een Nederlander voelt.

Over opgroeien tussen twee culturen zegt Zahra het volgende: *‘Hmm wel verwarrend, maar het is wel leuk hoor, ben je met je ouders thuis dan ben je lekker Marokkaans, praat je Marokkaans ik praat nooit Nederlands thuis. En op school ben je weer anders kan je weer anders gedragen ben je weer wat open dan thuis, is wel leuk. Ik heb geen moeite mee, het gaat automatisch, ik zie wel dat mijn broertjes en zusjes er wel moeite mee hebben, zij willen zich meer aanpassen bij de Nederlandse cultuur zij zijn wat jonger. [...] Ik heb wel problemen wanneer familie bij ons is, ik zeg gewoon mijn mening als ik iets vind zeg ik dat, dan krijg ik de blik van mijn moeder. Het blijft wel verwarrend, maar ik kan er wel mee omgaan’.*

Over opgroeien tussen twee culturen zegt Ali: *‘Tegenover mijn moeder ben ik meer Turks, maar tegenover mijn broertje en zusje mix. Ik praat Turks met Nederlands gemixt. Wanneer er bezoek is dan praat ik Turks want het is dan beleefd om met die mensen Turks te praten en niet Nederlands. Wanneer ik niet uit mijn woorden kom dan praat ik ook Turks tegen mijn moeder. Ik vind wel lekker om gewoon tussen twee culturen te wonen. Ik ben met twee talen opgegroeid, staat ook goed op je CV. Ik vind wel een voordeel dat ik ook Turks ben, het heeft*

iets extra's dat ik kan zeggen ik ben Turks en ik leef in Nederland ik ben opgegroeid met twee talen en culturen het heeft mij gemaakt hoe ik ben nu'.

Topic 3: Hoe belangrijk is goed moslim zijn voor een jongere en lukt dat?

De respondenten geven antwoorden over het gehele spectrum van goed moslim zijn, van niet bidden tot naar de Moskee gaan, van een hoofddoek dragen tot naar de Koranschool gaan. De ondervraagde jongeren geven aan dat ook de Nederlandse maatschappij eisen aan hen stelt. Op de blackberrie moet worden gereageerd. Dat staat haaks op vijf maal per dag bidden.

Vier respondenten geven aan zich op de eerste plaats moslim te voelen en pas dan Turks/Marokkaans of Hollander. Een van de vijf respondenten voelde zich op de eerste plaats Marokkaan en op de tweede plaats moslim. Als reden hiervoor gaf zij aan dat zij nog te jong is om het geloof te praktiseren.

Leven als moslim in Nederland wordt door 3 respondenten als moeilijk ervaren, 1 van de drie gaf aan dat zij aan het denken wordt gezet om kritisch naar het geloof te kijken. Behalve de jongste respondent gaven de andere 4 respondenten aan dat zij vele vragen hebben over het geloof, waar zij soms geen antwoord op krijgen. Deze vier respondenten gaan op het internet op zoek naar informatie. Een van de vijf gaf aan dit juist niet te doen omdat het wel weten en niet praktiseren haar onrust oplevert. Alle respondenten zeiden last te hebben van de media, die de religie in een kwaad daglicht zet.

Samira: *'Ja ik vind het wel moeilijk om moslim te zijn in Nederland, ik vraag me af wat wel en niet mag en heel veel mag je niet, dat is heel erg jammer. Want wat andere meisjes hebben wil je ook, maar dat kan helaas niet, anders moet je het stiekem doen. Is wel lastig. Ik ben wel heel trots dat ik moslim ben maar er mag zoveel niet, dat is gewoon jammer'.*

Zahra: *'je blijft veel vragen hebben, waarom mag dit niet, waarom zijn mannen en vrouwen niet gelijk. Ik bedoel waarom heeft een vrouw niet zo veel rechten als een man, maar zeggen ze wel dat het paradijs onder de voeten van een vrouw ligt, waarom dan niet bij een man en wel bij een vrouw?' [...] 'Ik ga niet naar mijn moeder omdat zij mij vertelt wat haar moeder aan haar heeft vertelt zij kent ook de koran niet. Ze zegt vaak ja het is zo als het is Zahra, maar ik wil begrijpen waarom dingen niet mogen. Ik wil niet horen wat niet mag, als ik niet weet waarom het niet mag. Ik wil weten waarom? Ze vindt het dan soms vervelend dan zeg ik "anders denk ik erover na om van geloof te veranderen", in de hoop dat ze mij wel uitleg geeft, maar ze weet het gewoon niet, dus daarom ga ik op internet zoeken.*

Alle jongeren gaven aan dat zij tot rust komen als zij het geloof praktiseren. Vier van hen probeert zoveel mogelijk het geloof belijden en tevens een antwoord proberen te vinden op de vele vragen.

Zahra zegt: *'Ik merk dat ik onrustig ben als ik een tijd niet bid. Ik kom tot rust als ik god aanbied. Als je tot rust wil komen dan moet je god aanbieden hij helpt je daarbij. Ik heb op Koranschool gezeten ik kan redelijk Koran lezen, ben beetje vergeten en ik vast sinds mijn twaalfde'.*

Topic 4: Conformeren jongeren zich aan anderen en wie zijn die anderen?

Belangrijke personen voor de ondervraagde jongeren zijn in volgorde van belangrijkheid ouders, zussen/ broers, neven/ nichten en familie. De ondervraagde jongeren houden vooral rekening met wat hun ouders van hun verwachten,

3 Marokkaanse respondenten gaven aan dat zij de mening van familie minder belangrijk vinden. 2 Turkse respondenten gaven aan dat zij de mening van familie heel belangrijk vinden.

Drie van de vijf respondenten gaven aan veel contact te hebben met familie en in hun vrijetijd daar ook mee op te trekken. Neven en nichten worden door deze jongeren als rolmodel genoemd. De jongeren die veel contact hebben met hun familie gaven aan meer binding te hebben met eigen culturele achtergrond. De twee andere respondenten hadden minder contact met familie, gingen vaker om met Nederlandse leeftijdgenoten en gaven af op hun landgenoten.

Bij de ondervraagde jongeren is het thuis wel gezellig, maar niet bij iedereen. Bij de twee respondenten bij wie het thuis niet gezellig is, geven zij als verklaring de afwezigheid van vader. Neven en nichten zijn degenen die de meisjes in de gaten houden en de jonge jongens. Als er thuis familie is, letten ze op. Zij letten dan op hun houding en taalgebruik en spreken hun familie niet tegen. Dit is onbeleefd. Met hun ouders durven ze wel te onderhandelen.

Zahra zegt: ‘Mijn neven bemoeien zich heel erg met het leven van de meisjes uit de familie. Ze houden mij net als hun zusjes in de gaten en geven het door als ze mij ergens hebben gezien. Ik heb geen broer daar ben ik wel blij mee, dan was er nog meer controle. Mijn vader is blij dat mijn neven mij in de gaten houden en het aan hem doorgeven. Mijn nichten zijn net mijn vriendinnen, ik kan heel goed met ze omgaan’.

Over het conformeren aan ouders zegt Ali het volgende: *‘Ik vraag advies aan mijn ouders en luister daarnaar als ik zelf niet uit kom. Ik moet naar mijn ouders luisteren want uiteindelijk woon ik bij hun thuis en zij zorgen voor mij’*. *‘Heel belangrijk want ik wil dat mijn moeder me vertrouwt en omdat mijn moeder altijd gelijk heeft. Ook al doe ik iets wat ze niet wilt komt het toch precies neer op wat ze zei. Dat maakt me soms wel bang, dat ze altijd gelijk heeft’* [...] *ik moet gehoorzaam zijn aan mijn moeder, ook aan mijn vader, maar meer aan mijn moeder. Ik moet ook aan mijn zus gehoorzaam zijn’.*

Topic 5: Welke opvoedstijl hanteren ouders en geeft die stijl jongeren de ruimte om te onderhandelen?

Moeders worden door alle jongeren als de belangrijke opvoeder gezien. Moeders zijn dichtbij, worden als vriendin gezien en als krachtig ervaren. Wel zitten moeders jongeren meer op de huid. Moeders zijn, volgens de respondenten, strenger dan vaders. Jongeren geven aan dat ouders niet altijd met elkaar eens zijn. Dat ervaren de jongeren als hinderlijk. 4 respondenten gaven aan dat ouders hun toestemming intrekken zodra een familielid aangeeft er niet mee eens te zijn.

Jongeren voelen zich vrij om te onderhandelen met hun ouders maar het lukt de ene keer wel en de andere keer niet. 4 respondenten gaven als oplossing voor dit dilemma aan, zich aan te passen aan wat ouders vragen, 1 respondent gaf aan het stiekem te doen.

Alle respondenten gaven aan de beslissingen rondom school zelf te nemen, omdat ouders hun hierbij niet kunnen helpen. 2 van de vijf gaven aan wel hulp te krijgen van een oudere zus.

Ali zegt over opvoedstijlen van zijn ouders: *‘Nee is verschillend, ze discussiëren wel vaak maar komen wel overeen met elkaar, maar discussiëren er wel vaak over. Mijn moeder ging altijd over belangrijkste punten mijn vader meer met kleine dingen erom heen bezig. Van mijn vader mag ik ook veel meer dan van mijn moeder. Mijn vader is wat vrijer[..]mijn ouders wijzen mij op dingen die niet kloppen en helpen mij daarbij. Meestal moet ik wel gehoorzaam zijn ja, vooral aan mijn moeder’.*

Over onderhandelen zegt Ali: *‘ja ik kan wel onderhandelen, maar niet met alles, ze moeten ook in een goede bui zijn, dan krijg ik meestal ook een opdracht’.*

Asli zegt over onderhandelen met haar moeder: *‘Ja zeker, stil blijven lukt mij niet. Ik onderhandel vaak met haar en het lukt bijna altijd’.*

Omar zegt over onderhandelen: *‘Ze zijn allebei eigenlijk niet zo streng. Als ik bijvoorbeeld buiten wil spelen, dan is mijn moeder het eens en mijn vader niet en soms andersom. Dan luisteren ze naar mij en dan mag ik gaan maar dan moet ik snel weer terug en niet lang buiten spelen’.*

Topic 6: Hoe gaan jongeren om met emoties? Hoe is het gesteld met hun zelfredzaamheid?

Als jongeren boos zijn, dan laten ze dat merken. De 3 ondervraagde meisjes zeiden de ander te negeren of te slaan. De 2 ondervraagde jongens proberen het conflict op school zelf op te lossen door een gesprek aan te gaan en als 2de stap naar de docent lopen. Dat is niet zo met verdriet. Daarover houden zij hun mond. Thuis worden de moeders betrokken bij het oplossen van conflicten. Zij bemiddelen dan tussen de kinderen die ruzie hebben.

Wanneer aan de jongeren een schaal wordt voorgelegd, waarmee ze kunnen aangeven hoe vaak zij hun eigen problemen oplossen, geven alle jongeren aan dat zij zelf ruzies proberen op te lossen. Thuis gaan zij vooral naar hun moeder en hopen dat die het conflict oplost.

Ali zegt over ruzies: *‘Dan vertel ik gewoon wat er aan de hand is aan mijn moeder. Meestal lost zij het op tussen ons twee. Met kleine ruzies doe ik dat zelf, los ik zelf op’.*

Verder zegt Ali over hoe je ziet of hij boos of verdrietig is het volgende: *‘Meestal ga ik naar mijn kamer, ga ik een spelletje spelen of zo zodat ik er niet aan hoeft te denken. Meestal komt mijn moeder naar me toe en vraagt wat er aan de hand is dan vertel ik het haar. Ik weet niet hoe anderen aan mij zien dat ik boos ben maar dat zien ze meestal wel aan me, mijn moeder ziet altijd alles’.*

Zahra zegt over boosheid of verdriet op school: *‘Als iemand me boos of verdrietig maakt dan ga ik slaan, ze luisteren niet naar me als ik boos ben dat maakt het me nog bozer, dan ga ik slaan. Ik gooi ook met spullen’*.

Samira zegt over zelfredzaamheid: *‘Kijk als ik problemen heb met mijn oudere zussen en broer dan ga ik zelf naar ze toe en bied ik mijn excuses we praten er verder niet over, maar op school of met vriendinnen negeer ik ze gewoon en wacht ik tot ze het zelf oplossen. Nee ik ga bijna nooit naar iemand toe om hulp te vragen voor mijn problemen’*.

Topic 7: Wat doen jongeren in hun vrije tijd?

3 vrouwelijke respondenten zitten niet op een sportschool en hebben geen hobby. 2 mannelijke respondenten zitten wel op een sportschool (1 van hun is tijdelijk gestopt). 4 van deze respondenten zeggen dat zij vele uren doorbrengen achter het internet, omdat ze niets anders te doen hebben. 3 van de vijf respondenten, die over invulling van vrijetijd met moeder praten, gaven aan dat ze tevreden zijn met de invulling van hun vrije tijd (van deze jongeren kent moeder de vrienden).

De jongeren vullen zelf hun vrije tijd in, jongens gaan bijvoorbeeld naar voetbal. Meisjes naar vriendinnen. Los daarvan zeggen sommige jongeren dat zij met neven omgaan en weer één andere met tantes.

Omar zegt over besteding van zijn vrije tijd het volgende: *‘Ik zat op voetbal en zwemmen, maar ben van allebei van af gegaan, omdat ik het niet meer leuk vond. Nee mijn ouders vonden het niet erg. Ik ga weer op voetbal’*.

Asli zegt over haar vrije tijd het volgende: *‘Bijvoorbeeld als er vakantie is over 2 weken dan zeg ik dat ik dit en dat moet doen, want dan weet ze al vast dat er wat aan komt, want als we het plotseling zeggen dan zegt ze meestal 'nee'’*.

Samira praat niet over de invulling van haar vrijetijd met moeder en moeder kent haar vriendinnen niet. Ook gaat Samira niet om met leeftijdgenoten die dezelfde afkomst hebben als zij. Zij vergelijkt haar vrijheid met haar Nederlandse leeftijdgenoten en zegt het heel jammer te vinden dat zij zoveel niet mag, zij is vaak thuis en zegt: *‘ik blijf gewoon thuis de hele dag achter het internet, het heeft geen zin om naar buiten te gaan als ik zo vroeg weer thuis moet zijn’*.

Topic 8: Hoe gaan jongeren om met uitsluiting en discriminatie?

Met uitzondering van de jongste respondent, geven de andere 4 respondenten aan dat zij zelf niet gediscrimineerd worden of uitgesloten. Zij kennen wel andere jongeren die dat hebben meegemaakt. Ook zijn zij zich ervan bewust dat de media hen in kwaad daglicht plaatst. Dat maakt ze boos en/of verdrietig.

Zahra zegt hierover: *‘Nee nooit meegemaakt. Ik heb wel gehoord dat vriendinnen wel gediscrimineerd zijn dat vind ik echt niet leuk [...] ik zie sommige plekken wel dat ze mij raar aankijken, bijvoorbeeld als het warm is dan staren ze naar mijn hoofddoek maar ze zeggen*

niets. [...]Ik vind het echt erg dat er op tv en in de krant steeds slecht over Marokkanen gepraat wordt. Je hoort nooit dat een Marokkaan op universiteit zit. Ze zien elke Marokkaan slecht terwijl er zo veel verschillen. Ik wordt boos van binnen en agressief. De jongeren doen het ook expres, zolang er zo over hun wordt gepraat blijven de Marokkanen ook expres zo om gewoon te treiteren'.

Ali zegt hierover: 'nee niet gepest, nee niet gediscrimineerd. Wel door oudere mensen meestal wordt ik dan vies aangekeken. Ik neem die oudere mensen niet serieus. Die oudere mensen zijn vaak chagrijnig, ze interesseren me niet. Dat soort mensen mag ik sowieso niet, zonder dat ze weten wie en hoe je bent, kijken ze je zo vies aan'.

Samira zegt ook nooit gediscrimineerd, uitgesloten of gepest te zijn en zegt: 'ja Marokkanen discrimineren zelf, het is omgekeerde'.

Omar (de jongste respondent) zegt niet gepest of uitgesloten te worden maar soms wel gediscrimineerd en zegt: 'heel soms, dan zeggen ze stomme Marokkaan'. [...] 'dan ga ik gewoon weg. Ik vind het irritant en gemeen, het maakt me verdrietig'.

Topic 9: Hoe staan jongeren tegenover de hulpverlening van AlleKleur?

De meeste jongeren hebben een helder beeld van wat AlleKleur doet. Zij denken dat je daar voor problemen komt. Dat AlleKleur er voor jongeren is en voor volwassenen. 4 respondenten zeggen dat zij door hun moeder zijn gestuurd. Eén van de jongere is door de juf gestuurd.

Alle jongeren zijn tevreden over AlleKleur. Zij vinden het niet nodig om naar AlleKleur te gaan. Maar als ze er eenmaal zijn, spreken ze daar hun waardering over uit. Zij zeggen ook dat het hen wat oplevert, zoals beter leren omgaan met ouders, emoties en school. Zij vinden niet alles gewoon. Zij merken op dat je soms naar de ene en soms naar de andere locatie moet.

Thuis wordt niet over de gesprekken bij AlleKleur en de uitkomsten daarvan gesproken. Sommige vaders weten niet dat hun kinderen bij AlleKleur zijn. Bij 1 respondent wist de vader het wel. Bij haar is de band met vader verbeterd en ook tussen vader en moeder (die gescheiden zijn).

Zahra zegt over AlleKleur: 'Ik was eerst boos op mijn moeder die zei dat ik naar een psycholoog moest gaan. Ik ben toch niet psychisch, dacht ik gelijk. Maar toen ik hier was en had gesproken vond ik echt leuk om te praten over mijn problemen met een vreemde. Eerst kwam ik ieder week nu het wat rustiger is geworden thuis en het beter gaat, kom ik minder'.

Ali zegt over zijn komst bij AlleKleur: 'Ja over mijn gedrag op school. Ik ben door mijn moeder hier naartoe gestuurd. In de ogen van mensen op school ben ik een rot joch, en daar denken mensen anders over. Mijn moeder zei tegen ze dat ik thuis niet zo ben, hoe ik op school ben, kan ze niet weten. Volgens school ben ik druk, vervelend gedrag en zo en ze zeggen dat ik kinderen op een ander gedrag aanzet, ik vind dat ook raar de kinderen hoeven niet naar mij te kijken en mij na te doen, ik ben geen voorbeeld functie of zo'.

Asli zegt over de reden voor haar komst naar AlleKleur: *‘Omdat ik een psycholoog nodig heb, om over mezelf te praten en om over mijn leven te vertellen zodat ze mij kunnen helpen met mijn emoties. Ik weet zelf dat ik het niet nodig had, maar het is wel allemaal snel goed gekomen met behulp van jullie.*

Asli evalueert AlleKleur als volgt: *‘ik dacht gelijk ik ben niet psychisch. ik ga er niet heen. Maar ik kon alles vertellen. Ook al denk ik dat ik er niet veel aan had toch voelde ik me heel goed. Nu weet ik dat het door jullie komt dat ik nu geen ruzie met mijn moeder maak’.*

Omar zegt over de reden voor zijn komst naar AlleKleur: *‘De juf had het gezegd dat ik hier naartoe moest komen toen heeft mijn moeder me hier gebracht. Soms heb ik problemen op school of ruzie op school dan weet ik niet hoe ik dat moet oplossen, dan wordt ik heel verdrietig en zit ik daar heel lang mee, dan kom ik hier naartoe en praat ik met AlleKleur’.*

Topic 10: Wat vinden jongeren van AlleKleur? Komen zij altijd op hun afspraken?

De ondervraagde jongeren hebben geen zin om naar AlleKleur te komen. Geen zin komt vooral voor in de middag omdat ze dan moe zijn. Zij missen ook wel eens een afspraak. Zij komen meestal wel omdat het moet van moeder. Over de hulp zijn alle respondenten tevreden, omdat zij minder problemen hebben thuis en op school.

Samira zegt over het niet komen op haar afspraken: *‘Ja altijd. Ik moet van mijn moeder hierheen komen. Twee keer is zij niet geweest. Zij zegt daarover: ‘mijn moeder was toen op vakantie. Mijn moeder zegt altijd dat ik moet komen’.*

Asli zegt over het nakomen van afspraken bij AlleKleur: *‘Hmm als ik me echt kut voel, terwijl ik eigenlijk wel moet komen, maar dan wil ik niet komen omdat ik bang ben dat ik in huilen ga uitbarsten. Maar juist als ik dan kom ben ik blij dat ik geweest ben want dan ben ik daarna helemaal opgelucht’.* Verder zegt Asli over de gesprekken bij AlleKleur: *‘ik heb geleerd dat ik meer met mijn moeder moet praten, dat het helpt. Ja dat zie ik nu, dat ik rustiger moet reageren dat dat ook invloed op mijn moeder heeft, dat zij meer rustiger word’.*

3.5 Bespreking en interpretatie van de resultaten

3.5.1 Opvallende aspecten in het onderzoek

Wat opvalt aan de ondervraagde jongeren is dat bij 4 van de 5 de vader ontbreekt in het gezin door een scheiding. Bij 1 van hen is vader overleden. Bij het jongste kind was het interview een hele ervaring. Hij was niet zonder meer bereid alles te vertellen. Informatie moest echt uit hem worden getrokken.

De antwoorden van sommige geïnterviewden bevatten tegenstrijdigheden, vooral wanneer de antwoorden in het begin worden vergeleken met die verderop in het interview. De tegenstrijdigheden namen af toen ik verderop in het interview meer vertelde over mijn achtergrond en dat ik ook moslim ben. Mogelijk heeft die informatie over mijzelf hen het vertrouwen gegeven dat zij meer over de islam kunnen vertellen. Ik merkte verder dat alle ondervraagde jongeren zich gedurende het interview steeds meer op hun gemak gingen voelen.

In de praktijk blijkt dat de jongeren zich moeten aanpassen aan drie culturen: a) cultuur op school en vrije tijd, b) gezinscultuur, c) familiecultuur (in Nederland en in land van herkomst). De jongeren leren in Nederland autonomer te zijn en verwerven zo meer vrijheid. Ouders stimuleren autonomie en geven hun kinderen meer vrijheid maar trekken dit in zodra familie om de hoek komt kijken. Kortom, de familie lijkt een grote invloed te hebben op de opvoedstijl van ouders. Mogelijk heeft dit met loyaliteitsgevoelens van ouders naar familie te maken. De literatuur verklaart deze loyaliteitsgevoelens uit het collectivisme.

Jongeren met meer familiecontact en neven en nichten van dezelfde leeftijd lijken meer binding te hebben met de eigen culturele achtergrond en beter te begrijpen wat hun identiteit is. Deze jongeren zijn tevreden met de invulling van hun vrije tijd, hebben vrede met de waarden en normen die de eigen cultuur voorschrijft en geven aan geen moeite te hebben met het leven tussen drie culturen.

Bij jongeren met weinig familie in Nederland en minder contact met leeftijdgenoten van dezelfde achtergrond is dat anders: zij geven af op eigen mensen, geven tegenstrijdige antwoorden, weten niet zo goed waar zij bij horen en zijn ontevreden met de invulling van hun vrije tijd. Zij voelen zich niet thuis bij zowel de eigen mensen als bij Nederlandse leeftijdgenoten omdat zij in vergelijking met hun autochtone leeftijdsgenoten niet dezelfde rechten krijgen van hun ouders en omdat ze door de Nederlandse leeftijdgenoten niet goed worden begrepen. Deze jongeren ervaren thuis en in hun vrije tijd meer spanning. In het literatuur wordt dit acculturatiestress genoemd.

Opvallend was vooral de antwoordverschuiving bij het onderwerp ‘wat voel je je op de eerste plaats, een Nederlander of een Marokkaan/Turk’? De jongeren die eerst aangaven zich vooral Nederlander te voelen, gaven later aan zich vooral Marokkaan/Turk te voelen toen het onderwerp ‘islam’ aan bod kwam. De literatuur geeft aan dat islam een centrale plek inneemt

in het leven van de jongeren en dat dit hen houvast biedt. Het valt in gesprekken met de jongeren op dat het lijkt of geloof de jongeren helpt bij het vormen van een eigen identiteit.

Opvallend was dat in de gesprekken met de jongeren zij allemaal aangaven nooit gediscrimineerd te zijn geweest maar wel een ander te kennen in hun omgeving die wel gediscrimineerd of uitgesloten wordt. Vooral de invloed van media wordt door de jongeren genoemd. De jongeren lijken zich meer te ergeren aan uitsluiting en discriminatie op grond van hun geloof dan uitsluiting en discriminatie op grond van afkomst. Vooral niet kloppende uitspraken over de islam maken de jongeren boos. Dit is in overeenstemming met wat de literatuur zegt over de islam.

Moeders hebben in de verwijzing en therapietrouw van de jongeren een grote rol. De jongeren komen naar AlleKleur omdat dit van moeder moet. De jongeren bleken allemaal tevreden te zijn over de hulpverlening. Opvallend was dat zij niet konden aangeven wat zij toen bij AlleKleur binnenkwamen, konden verwachten. Dit komt overeen met de literatuurstudie. De jongeren weten net als hun ouders niet wat zij van de hulpverlening kunnen verwachten.

3.5.2 Methodologische zwakten in het praktijkonderzoek

Hieronder worden de methodologische zwakten van het praktijkonderzoek opgesomd:

1. Niet alle vragen waren achteraf even relevant en bij de topics ‘discriminatie en hoe staan de jongeren tegenover de hulpverlening’ hadden wat gerichtere vragen bij moeten zitten.
2. Het interviewen, vooral bij de eerste twee respondenten, duurde wat langer waardoor de respondenten vermoeid raakten en niet meer gemotiveerd waren om verder op het onderwerp in te gaan.
3. In plaats van 6 heb ik 5 respondenten ondervraagd. Daardoor zijn de jongens en Turken jongeren wat onderbelicht gebleven.

3.6 Verslag terugkoppeling opdrachtgever

Mijn opdrachtgever vindt dat de literatuurstudie op hoofdlijnen mooi aansluit bij het praktijk onderzoek. Hij zegt zich in deze fase te beseffen dat de opdracht niet eenvoudig is. De opdracht was: ‘hoe beter aan te sluiten bij de verwachting en belevingswereld van migranten jongeren opdat uitval kan worden voorkomen’. Niet eenvoudig omdat zowel het praktijk onderzoek als de literatuur vooral gebaseerd is op Nederlands onderzoek naar migranten jongeren. In dat onderzoek is allereerst een jongere uit migrante huize een probleem kind en verder geeft zowel de literatuur studie als het praktijk onderzoek geen blijk van gedegen kennis over hoe jongeren in collectivistische culturen worden opgevoed. Volgens de opdrachtgever is de nadruk daarom sterk komen te liggen op het in gebreke stellen van jongeren en minder op de groei die migranten gezinnen en families doormaken die in Nederland woonachtig zijn.

Kort uitgelegd, houdt dit volgens mijn opdrachtgever in dat de collectivistische cultuur in het land van herkomst –Turkije en Marokko- gekenmerkt worden door onderlinge afhankelijkheid en betrokkenheid (relatedness) terwijl de Nederlandse cultuur gekenmerkt wordt door autonomie en onafhankelijkheid. Als die verschillen prominenter aanwezig zouden zijn geweest in beide onderzoeken was de kans groter dat we meer zicht hadden gekregen op de coping stijlen van jongeren om in beide werelden tegelijkertijd te leven.

Mijn opdrachtgever geeft aan dat hij het nodige heeft geleerd uit beide onderzoeken en uit de gesprekken die wij hebben gehad over opvoeden en opgroeien tussen twee culturen en zegt daarover: ‘als Afghaanse kan jij als geen ander verhalen over wat dat exact inhoudt, opgroeien tussen een collectivistische en individualistische cultuur’.

3.7 Samenvattend conclusie

In het leven van jongeren staan armoede en de consequenties van de migratie van hun ouders centraal. Zij merken dat aan alle denkbare levensdomeinen, zoals schipperen tussen verschillende contexten, zoals die van het land van herkomst van hun ouders, de Turkse of Marokkaanse cultuur thuis en de cultuur op school en in hun vrije tijd.

Een belangrijke omissie is het gebrek aan kennis en kunde van ouders om hun kinderen te begeleiden bij het leven in Nederland. Dit geldt voor de islam, voor opvoeden in drie culturen en omgaan met discriminatie en uitsluiting. Dat alles mag hun ouders niet kwalijk worden genomen. Zij zijn intellectueel niet toegerust op deze complexe taak (mogelijk ook niet ingebed in Nederland). Moeders compenseren dat met veel betrokkenheid en liefde voor hun kinderen. Dat hun ouders niet zijn toegerust voor hun taak als opvoeder in Nederland kan mede het resultaat zijn van het ontbreken van een context in Nederland waar collectivisme kan gedijen. Voor jongeren heeft dat alles ook gevolgen voor niet zijn ingebed in de Nederlandse maatschappij.

Hoe de behandeling hierop aan te sluiten?

Jongeren kiezen er niet zelf voor om naar AlleKleur te gaan. De harde en zachte hand van moeder en school is de reden dat zij bij AlleKleur zijn. Anders geformuleerd, zij komen bij AlleKleur met de notie dat zij bij AlleKleur wat aan hun problemen moeten doen. De verwachtingen van jongeren over wat AlleKleur voor hen kan doen, is nihil.

Verbazingwekkend is dat de hulpverleners toch de brug weten te slaan tussen het gebrek aan verwachtingen van jongeren over wat AlleKleur te bieden heeft en wat AlleKleur biedt.

Jongeren zijn desalniettemin tevreden over de bereikte resultaten. De therapieontrouw – niet komen op afspraken – is daarom geheel te wijten aan het ontbreken van enige verwachting en de verkeerde timing van afspraken.

Uit het voorgaande kan de conclusie worden getrokken dat aan de thema's door AlleKleur meer aandacht moet worden besteed. In het bijzonder is dat het schipperen tussen drie culturen, die van het land van herkomst, de cultuur thuis en die van school en de vrije tijd. Dat vergt van migranten jongeren zoals eerder gezegd een forse inspanning. Een bovenmatige inspanning omdat zij ook (als pubers) moeten experimenteren met de verschillende levensdomeinen zoals bijvoorbeeld wie ben ik en waar hoor ik thuis. Maar dat is niet alles. Tot slot moet de islam een prominente plaats krijgen in de aanpak van AlleKleur. Migrante Jongeren willen daar meer over weten.

4. Vergelijking

4.1 Vergelijking resultaten van de literatuurstudie en van het praktijkonderzoek

Bij het vergelijken van de resultaten uit het literatuurstudie met praktijkonderzoek zal een voorlopig antwoord worden gegeven op de centrale vraag namelijk: ***‘Hoe beter aan te sluiten bij verwachtingen en belevingswereld van de migrantenjongeren?’***

De vergelijking geschiedt allereerst aan de hand van thema's die centraal staan in de belevingswereld van jongeren en daarna wordt antwoord gegeven op hoe de hulpverlening beter kan inspelen op deze thema's.

Bij het vergelijken moet voorzichtigheid worden betracht. Het aantal respondenten is beperkt en van de tien willekeurig gekozen respondenten is de helft niet bereikt. Totaal waren er 6 respondenten van Turkse en Marokkaanse afkomst nodig. De jongens in het onderzoek zijn ondervertegenwoordigd. Terwijl de literatuur uitkomsten gebaseerd zijn op onderzoek met grote aantallen respondenten.

Theorie en praktijk lopen niet ver uiteen in het benoemen van belangrijke thema's. Literatuurstudie en praktijk onderzoek laten zien dat de volgende thema's in de belevingswereld voor jongeren cruciaal zijn. Onze stelling die later wordt uitgewerkt, is dat ingespeeld moet worden op de thema's wil een behandeling succesvol zijn. Succesvol omdat juist in deze thema's de oorzaken verborgen liggen van de problemen die jongeren ervaren. De thema's zijn: a) ontworteling door migratie, b) leven tussen twee culturen (inclusief de gevolgen daarvan voor opvoeden en opgroeien zoals loyaliteiten tussen ouders, familie in Nederland en in het land van herkomst), c) goed moslim zijn in Nederland, d) omgaan met uitsluiting en discriminatie en e) onderhandelen met ouders.

Hoe die thema's in de literatuur en het praktijk onderzoek uitpakken, wordt hieronder uitgewerkt. Dat wordt per thema uitgewerkt.

Ontworteling door migratie

De literatuur beschrijft migratie vooral als ontworteling. Ontworteling door migratie klinkt in de praktijk voornamelijk door in de gemis van het sociale netwerk van de ouders in het land van herkomst. Volgens de respondenten zouden hun ouders zich gelukkiger voelen als zij de steun van familie zouden hebben. Opvallend was dat de jongeren daarbij de link legden naar hun eigen geluk. De ondervraagde jongeren gaven allemaal aan het land van herkomst te missen als zij in Nederland zijn, maar het daar ook niet langer dan een maand te kunnen volhouden. Zij voelen zich daar anders bekeken en behandeld en zeggen zich daar meer te moeten aanpassen dan zij dat hier moeten doen.

Leven tussen verschillende culturen

Leven tussen verschillende culturen vinden de ondervraagde jongeren niet moeilijk, totdat de familie om de hoek komt kijken. De jongeren zijn, zoals ook uit de literatuurstudie blijkt, in staat om te manoeuvreren tussen verschillende culturen en dus loyaliteiten. Volgens de literatuur hanteren jongeren verschillende strategieën voor het leven tussen verschillende culturen. De ondervraagde jongeren die waarden en normen uit de eigen cultuur waarderen en het meest omgaan met mensen uit eigen cultuur, zijn het meest tevreden over de invulling van hun leven en prijzen zich gelukkig dat zij in Nederland wonen. Zij zien in Nederland meer mogelijkheden voor de toekomst en ervaren meer vrijheid. Volgens de literatuurstudie hanteren deze jongeren de strategie *'geheel trouw blijven aan eigen culturele achtergrond'*. Zij worden in literatuur ook wel de 'conformisten' genoemd.

Naast 'conformisten' onderscheidt de literatuur een stijl die 'flexibelen' (zijn praktisch en nuchter) wordt genoemd. Deze jongeren hanteren de strategie *'switchen tussen verschillende codes'*. Het praktijk onderzoek laat zien dat deze jongeren net als de conformisten thuis minder spanning ervaren. Zij gaan om met mensen van de eigen culturele achtergrond en Nederlandse leeftijdgenoten of leeftijdgenoten van een geheel andere komaf. Het praktijk onderzoek laat zien dat deze jongeren zich op school anders gedragen dan thuis of bij familie. Ook deze jongeren waarderen de waarden en normen uit de eigen cultuur maar zeggen de noodzaak ervan in te zien om zich aan de maatschappij aan te passen omdat zij nou eenmaal hier wonen en hier hun toekomst zien.

Een van de jongeren distantieert zich van mensen met dezelfde achtergrond. Zij is het meest ontevreden over de invulling van haar leven. Zij had thuis vaker conflicten, voelt zich een Marokkaanse maar wil niets met Marokkanen te maken hebben, zij voelt zich het minst moslim en voelt zich niet thuis in Nederland. De literatuur noemt haar strategie *'geheel opgaan in de nieuwe sociale context'*. Jongeren die zich aan alles onttrekken, kunnen een problematische levensstijl ontwikkelen. In literatuur worden deze jongeren *'de escapisten'* genoemd.

De literatuur heeft het over 'leven tussen twee culturen'. Uit de praktijk komen drie culturen te voorschijn: een cultuur binnen de familie, hier in Nederland en in het land van herkomst. Deze verschilt van de gezinscultuur.

Opvoeden en familie (inclusief onderhandelen met ouders)

Door de familie verschuift, volgens het praktijk onderzoek, de opvoedstijl van ouders van autoritair naar autoritair waardoor jongeren minder gemakkelijk met ouders kunnen onderhandelen. Kortom, de loyaliteitsgevoelens van ouders ten opzichte van hun familie ondermijnen de autoritair opvoedstijl. De literatuur constateert dat ouders niet de enige opvoeders zijn. Volgens het praktijkonderzoek weegt de mening van familie zo zwaar dat een ouder soms terugvalt op zijn autoritaire stijl. In de literatuur is weinig aandacht besteed aan de invloed van de familie op de opvoedstijl van ouders.

De lage sociaal economische status van ouders en het invloed daarvan op de opvoed en opgroei wordt zowel in het literatuurstudie als in het praktijkonderzoek bevestigd. Ouders hebben een lage economische status, zijn niet of laag opgeleid, de ondervraagde jongeren worden niet of weinig begeleid op school en in hun vrijetijd omdat hun ouders daar niets van weten. Dit betekent dat jongeren op zichzelf zijn aangewezen.

De islam

Zowel uit het literatuurstudie als de praktijkonderzoek blijkt dat de islam een prominente plaats neemt in het leven van de jongeren. De islam staat centraler in hun leven dan het Marokkaans/Turks of het Nederlands zijn. Jongeren worstelen met vragen over religie en kunnen daar geen antwoord op vinden. Dit wordt ook bevestigd door het praktijkonderzoek. De jongeren gaven aan geen genoeg te nemen met de antwoorden van hun ouders die niet gegrond zijn. Hun ouders geven informatie door die zij op hun beurt van hun eigen ouders hebben gekregen. Ouders kunnen de vragen van jongeren niet altijd beantwoorden omdat er bij hen kennis en kunde ontbreekt over het hoe en waarom van de religie. De ondervraagde jongeren zijn juist geïnteresseerd in het 'hoe' en 'waarom' van de islam. Volgens de literatuur komt dat ook omdat zij door de omgeving kritisch worden aangesproken op hun religie en zij gedwongen worden een standpunt aan te nemen. Daarnaast biedt het geloof houvast in het leven van jongeren. Ook dit wordt bevestigd door de literatuurstudie. Verder laten literatuur en praktijk zien dat jongeren die de veiligheid van het geloof en tradities waarderen, beter zijn ingebed in Nederland en minder acculturatiestress ervaren.

Discriminatie en stigmatisering

De literatuur leert dat discriminatie en stigmatisering belangrijk is in het leven van de migrantenjongeren. Volgens het praktijkonderzoek worden jongeren niet gediscrimineerd (in de literatuur wordt deze strategie ontkennen genoemd) terwijl zij allen aangeven wel een ander te kennen die gediscrimineerd is. Ook komt de strategie (zie literatuur) distantiëren voor (pantseren tegen vooroordelen). In praktijk gaan deze jongeren niet met de eigen mensen om. Volgens het literatuurstudie hanteren de meeste migranten jongeren de strategie 'ontkennen' ('ik heb er geen last van of ik merk niet dat er wordt gediscrimineerd') of discriminatie 'accepteren' ('hebben de jongeren zelf veroorzaakt').

Hulpverlening en aanbevelingen

Hulpverlening

Dat migranten jongeren en hun ouders niet bekend zijn met de GGZ en wat de GGZ te bieden heeft, zal de hulpverlener in de behandeling rekening mee moeten houden. Psycho-educatie bij aanvang van behandeling is zeer belangrijk. Verder moet de hulpverlener rekening houden met de schaamtecultuur van de migrantenjongeren. De jongeren kunnen met loyaliteitsgevoelens zitten. Hun verhaal bij een vreemde doen, kan hen het gevoel geven dat zij hun familie en ouders in diskrediet brengen. Kortom voor jongeren moet in de behandeling meer tijd worden ingeruimd omdat zij niet gewend zijn om met een vreemde hun psychosociale problemen te bespreken. Ook kan er meer vertrouwen gewonnen worden als de

hulpverlener inspanning levert om praktische hulp aan te bieden en de ouders erbij te betrekken.

Verder zal de hulpverlening beter moeten aansluiten bij de belevingswereld van de jongeren en de jongeren niet los te zien van de context van de familie. De behandelaar dient aandacht te hebben voor de eerder besproken thema's opdat er meer aansluiting is bij deze belevingswereld van de migrantenjongeren. Migrantjongeren verwachten eerder dat een behandelaar directief is dan afwachtend. Dit geeft hen meer zekerheid omdat zij een afwachtende houding als gebrek aan deskundigheid zien.

Aanbevelingen

Hoe een brug te slaan tussen deze thema's en de problemen waarmee jongeren naar AlleKleur komen, is vervolgens de hamvraag die voortkomt uit de centrale vraagstelling.

Mogelijk is een oplossing voor het beter aansluiten moeders inschakelen. Immers moeders weten als geen ander hoe zij hun kinderen kunnen 'dwingen' om naar AlleKleur te gaan. Een mogelijke oplossing is doorlopende open moedergroepen starten voor moeders van kinderen met problemen. In die groepen kunnen thema's behandeld worden zodat moeders hierover eenvoudig met hun kinderen kunnen communiceren. Dit sluit aan bij het resultaat dat jongeren vooral naar hun moeder luisteren. Los van het voorgaande zou in deze moedergroepen aandacht besteed moeten worden aan de communicatie van moeder met vader. Moeders kunnen zo leren beter uit te komen voor hun eigen noden en verlangens. Van dat alles kunnen jongeren profiteren. Deze moeder programma's moeten context rijk worden gepresenteerd. Dat wil zeggen, dat alle denkbare onderwerpen uit de 'buitenwereld' (w.o. thema's) in deze moedergroepen aan bod zouden moeten komen, zoals politiek, de islam, leven tussen drie culturen, omgaan met uitsluiting en discriminatie, enz.

Niet alleen moeten de moeders worden ingeschakeld ook moet de transculturele hulpverlening van AlleKleur beter aansluiten bij de belevingswereld van jongeren. Dat kan door in te spelen op thema's die voor migrante jongeren van eminent belang zijn.

Het Turkse TEEP programma (Turkish Early Enrichment Project, zie Çiğdem Kağıtçıbaşı (2007) is als raamwerk een excellent voorbeeld van hoe moedergroepen moeten worden georganiseerd. TEEP besteedt aandacht aan de vaardigheden van moeders om hun kinderen te begeleiden bij school en vrijetijd en aan cognitieve vaardigheden. Dit sluit aan bij de belangrijkste aanbeveling in dit afstudeeronderzoek om moeders in te schakelen bij de hulp aan jongeren zoals hierboven is betoogd. Het programma TEEP is verder nuttig voor analfabete moeders. Het advies aan AlleKleur is dan ook om het programma TEEP aan te schaffen en te bestuderen.

Mijn advies aan AlleKleur is om over Moedergroepen en TEEP een interne training te verzorgen. Daarbij moeten de contextrijke thema's uit dit afstudeeronderzoek worden meegenomen. Maar dat is niet het enige. AlleKleur zal ook haar behandelingen in het Kinder

en jeugdteam cultuur sensitiever moeten maken door in te spelen op de belevingswereld van jongeren.

Daarnaast kan direct worden opgeschaald naar de grootfamilie (zie De Grootfamilie aan Zet, 2012). Dit is een systeeminterventie methodiek die AlleKleur heeft ontwikkeld. Bij AlleKleur zijn vaak naast kinderen ook meerdere ouderen uit de eigen grootfamilie in behandeling.

Kortom, gebruik moet worden gemaakt van het natuurlijk gezag van moeder, de relevante thema's en de context de grootfamilie om ook draagvlak te realiseren voor het oplossen van de problemen van jongeren. Zo kan AlleKleur moedergroepen verzorgen van moeders waarvan de kinderen niet bij AlleKleur in behandeling zijn.

4.2 Verslag terugkoppeling opdrachtgever

De opdrachtgever vindt de uitkomst van de vergelijking van het literatuur studie en de praktijk onderzoek veelbelovend. Uit deze vergelijking komen twee speerpunten:

1. Draaien van moedergroepen in het kinder en volwassenteam van AlleKleur door een evidence based programma TEEP te gebruiken.
2. De behandeling van het kinder en jeugdteam cultuur sensitiever maken.

De opdrachtgever vindt dat bij beide speerpunten nadrukkelijk gebruikt gemaakt moet worden van de opgedane inzichten uit de thema's die centraal staan in de belevingswereld van jongeren.

5. Verslag implementatie

5.1 Implementatieplan

Voor de implementatie is gekozen voor een zachte landing van mijn advies. Allereerst zijn er meerdere bilaterale overleggen geweest over mijn advies met individuele hulpverleners. In de tweede plaats is het advies (zie hieronder) aan de team in een Multidisciplinair Overleg (MDO) voorgelegd. Daarnaast zijn de resultaten van het praktijk onderzoek en literatuurstudie aan de team gepresenteerd. In deze bijeenkomst waren alle hulpverleners van het kinder- en jeugdteam aanwezig inclusief de opdrachtgever, Dr Carl H.D. Steinmetz.

De voorgelegde advies aan AlleKleur wordt hieronder weergegeven.

1. Moedergroepen organiseren
2. De behandeling aan migranten jongeren moeten context rijker worden. Het advies aan Allekleur is om twee modules te schrijven voor de behandeling: één voor kind en jeugdige en de ander voor ouders. De behandeling kan contextrijker worden door de thema's uit dit onderzoek te implementeren;
 - Verlies en ontworteling door migratie
 - Leven tussen 3 culturen (gezinscultuur, het individualistische cultuur en het familie cultuur)
 - Opgroeien en opvoeden (met o.a. onderhandelen met ouders)
 - Omgaan met stigma's en discriminatie
 - Een goed moslim zijn in Nederland

Dit alles heeft geleid tot een implementaties strategie die is besproken met het Kinder- en Jeugdteam. De implementatie strategie is toegevoegd als bijlage 5.

5.2 Bespreking van de resultaten van de implementatieplan en conclusie

Het Kinder en Jeugdteam van AlleKleur omarmt dit voorstel. Dit voorstel sluit aan bij hun eigen behoefte om cultuur sensitiever te werken. Zo hopen ook zij dat jongeren beter wordt bereikt. Ook denkt het team zelf na hoe zij hun kennis en kunde over de islam kunnen vergroten opdat beter kan worden ingespeeld op behoefte van jongeren aan meer kennis over de islam. De hulpverleners stellen informatie van een vertrouwde Imam op prijs om hun kennis over de islam en Koran bij te spijkeren.

6. Inhoudelijke beoordeling opdrachtgever op het eindresultaat

Mijn opdrachtgever geeft aan dat hij content is met het implementatie advies dat is gebaseerd op twee onderdelen namelijk literatuurstudie en praktijkonderzoek. Voor het Kinder en Jeugdteam maar ook de volwassenteams van AlleKleur is het advies zeer bruikbaar. AlleKleur is intussen gestart met het uitvoeren van het implementatie advies.

Zeer bruikbaar is de nadruk die is gelegd op de thema's die de belevingswereld van jongeren representeren. Die kennis moet in concrete programma's worden vertaald voor moedergroepen en de behandeling van jongeren bij AlleKleur. Ook lijkt het raadzaam om een dergelijk concept 'Aansluiten bij de belevingswereld' te ontwikkelen voor volwassen cliënten van AlleKleur.

Bij AlleKleur sluit dit implementatie advies en de onderleggers (literatuur en praktijk) aan bij een eerder ingezet project 'De Grootfamilie aan Zet' (zie www.grootfamiliesaanzet) waarin opvoeden en opgroeien centraal staat in het bijzonder vanuit het perspectief van bruggenbouwen. Op dat thema zijn er intussen een tweetal promovendi actief met in beeld brengen wat migranten (jongeren) meenemen uit het land van herkomst (direct of indirect via hun ouders en grootfamilie). Intussen wordt ook via de media aan dit thema veel aandacht besteed. Een mooie documentaire over opgroeien en opvoeden van Turken in Nederland is 'De veerboot naar Holland'.

7. Reflectie op de toegepaste lijn, communicatie en pedagogische relevantie van de oplossing

De gehanteerde onderzoekslijn staat hieronder compact weergegeven (zie paragraaf 3.6):

Stap 1: literatuurstudie

Stap 2: Brainstormsessie

Stap 3: Praktijkonderzoek bij cliënten

Stap 4: Vergelijking praktijkonderzoek en literatuurstudie.

Stap 5: Advies naar verbetering

De communicatielijns bestond uit de volgende stappen:

1. Een onderhoud met mijn opdrachtgever over de opdracht;
2. De uitkomsten van de stap (inclusief centrale en deelvragen) hiervoor checken bij hulpverleners van het Kinder en Jeugdteam Amsterdam (KJA);
3. Uitvoeren literatuurstudie. Dit resultaat voorleggen aan mijn onderzoeksbegeleider bij InHolland. Goedkeuring krijgen. Het resultaat delen met het KJA en opdrachtgever (schrijven terugkoppelingsverslag);
4. Voorstel maken voor het praktijk onderzoek. Dat voorleggen aan mijn onderzoeksbegeleider en goedkeuring krijgen;
5. Uitvoeren praktijkonderzoek. Dit resultaat delen met het KJA en opdrachtgever;
6. Vergelijking uitvoeren. Dit delen met opdrachtgever en terugkoppelingsverslag schrijven;
7. Implementatie advies uitwerken en via bijeenkomsten draagvlak realiseren. Dit voorleggen aan opdrachtgever en vragen om zijn inbreng.

Reflectie

Een evident nadeel van de literatuurstudie, met gevolgen voor het praktijkonderzoek, is dat daarin nauwelijks studies over opvoeden uit het land van herkomst (Turkije en Marokko) aan bod zijn gekomen. Een kanttekening bij deze constatering is dat dit afstudeeronderzoek gericht is op de belevingswereld van jongeren. Immers, die belevingswereld wordt dagelijks gekleurd door ervaringen van jongeren met opvoeden door ouders, broers, zussen en familieleden en ook door school en vrijetijd. In deze reflectie wordt betoogd dat de onderlegger van deze opvoedervaringen gezocht moet worden in hoe jongeren in Nederland worden opgevoed en hoe zij worden opgevoed door opvoeders die een eigen opvoedstijl hebben meegenomen uit het land van herkomst.

Het gevolg van de sterke Nederlandse insteek bij de literatuur is dat de opvoedcultuur uit het land van herkomst buiten beeld is gebleven. Deze opvoedcultuur wordt overgedragen van oma/ opa naar hun kinderen (2^e generatie) en kleinkinderen (3^e generatie). Jongeren hebben hier dagelijks mee te maken maar moeten daarnaast ook voldoen aan de opvoedcultuur in Nederland (via school en de straat). Vandaar dat door dit afstudeeronderzoek mogelijk niet

helemaal helder is geworden hoe jongeren bij opgroeien en opvoeden worstelen met het slaan van bruggen tussen de verschillende culturen.

Daarnaast heeft de literatuurstudie laten zien dat er verschillende thema's zijn die centraal staan in de belevingswereld van jongeren. Deze thema's worden ook bevestigd door het praktijkonderzoek. Deze thema's zijn verwerkt in het implementatieadvies. In feite is dit een uitwerking van een klassiek inzicht in de hulpverlening, namelijk 'meeveren' met de klant.

Het praktijkonderzoek heeft laten zien dat moeders centraal in het leven van jongeren staan. Dit idee is dan ook verwerkt in het implementatieadvies, namelijk starten met moedergroepen. In Nederland geschiedt dat ook maar dan verloopt dat individueel (zie bijvoorbeeld Triple P en opvoedingsondersteuning). Door te werken met moedergroepen sluit AlleKleur beter aan bij de kennis en kunde van de primaire opvoeders van jongeren, namelijk moeders. In moedergroepen kunnen moeders hun opgedane kennis en kunde met elkaar delen. Niet alleen werkt dit drempel verlagend maar ook geeft dat de hulpverleners kansen om in te spelen op wat moeders zelf inbrengen aan ervaringen. Door voortschrijdend inzicht kunnen we ook gebruik maken van een evidence based programma (TEEP) waarin moeders centraal staan en dat van oorsprong is ontwikkeld in Turkije en intussen ook wordt toegepast in Westerse landen.

Wat zeggen deze punten van reflectie over de communicatie. Mogelijk had er buiten AlleKleur ook een begeleider gevonden moeten worden die mij had kunnen helpen met meer kennis en kunde over opvoeden en opgroeien in Turkije en Marokko. Tot op heden is er bij AlleKleur nog geen artikel of boek aanwezig over opvoeden en opgroeien in Marokko. Met een transculturele begeleider had dat mogelijk verholpen kunnen worden. Gelukkig zijn deze omissies ten dele gecompenseerd door de kennis die ik via AlleKleur heb kunnen opdoen.

Literatuurlijst

- Bellaart, H. & Azrar, F. (2003). *Jeugdzorg zonder drempels. Eindverslag van een project over de toegankelijkheid en kwaliteit van de jeugdzorg voor allochtone cliënten*. Utrecht, Nederland: FORUM.
- Berger, M., Ince, D., Stevens, R., Egten, C. van, Harthoorn, H., Vos, R. (2010). *Inventarisatie initiële scholing in interculturele competenties voor professionals in de jeugdsector*. Utrecht: NJI.
- Beunderman, R., Savenije, A., Mattheijer, M., & Willems, P. (red) (2004). *Meer kleur in de jeugd GGZ*. Assen: Van Gorcum.
- Beunderman, R., Savenije, A., Rijke, F. de, Willems, P. (red) (2007). *Interculturalisatie in de jeugd-GGZ: Wat speelt er?* Assen: Van Gorcum.
- Bijvoets, M., & Heerebeek, M. van (2010). Ouders, vrienden en beroepskrachten als gesprekspartner. Wat migranten jongeren met wie bespreken. *JeugdenCo* 38, kennis 03.
- Boedjarath, I., & Bekkum, D. van. (red) (1997). Een blik in de transculturele hulpverlening, 15 jaar ervaring met verlies en verrijking. Utrecht: Van Arkel
- Bouteh, K. (2010). Opvoeding in andere culturen. Inzichten uit de interculturele pedagogiek. *Phaxx, tijdschrift voor migranten, vluchtelingen en gezondheid*, nr. 3.
- Broek, A. van den, & Kleijnen, E. (2011). Gebruik van hulp bij opvoeding, onderwijs, gezondheid en seksualiteit. Voorzieningen bereiken migranten niet altijd. *JeugdenCo* 37, kennis 01.
- Catteeuw, K., & Crombrugge, H. van (red) (2002). *Een wereld van verschil: -psychologen en pedagogen in een multiculturele samenleving*. Antwerpen/ Apeldoorn: Garant
- Dieren, Q., Rijckmans, M.J.N., & Vingerhoets, A.J.J.M. (2010). Therapietrouw bevorderende maatregelen binnen de ambulante geestelijke gezondheidszorg. *GZ-Psychologie*, 3, 28-33.
- Distelbrink, M., Essayah, O., Vandenbroucke, M. (2010). *Onderzoeksagenda 'Diversiteit in het jeugdbeleid'. Een verkennende studie*. ZonMw en Verwey Jonker Instituut.
- Driessen, G. (2005). *De totstandkoming van de adviezen voortgezet onderwijs: invloed van thuis en school*. *Pedagogiek*, 25, 4.
- Gaag, R. van der, & Speet, B. (2010). *Verschillen tussen allochtone en autochtone cliënten*. *JeugdenCo* 34, kennis 04.
- Gaag, R. van der (2009). *Een verklarende onderzoek naar ongelijke distributie van allochtone en autochtone jeugdigen over de jeugdsector en binnen de vrijwillige jeugdzorg*. Universiteit Utrecht & Erasmus universiteit Rotterdam.
- Gevers, C. (2005). Niet Nederlandse bevolkingsgroepen in de jeugd-GGZ. *Kind & Adolescent praktijk*, volume 4, nummer 2, pagina 's 66-68.
- Gruijter, M. de, & Pels, T. (2005). *De toekomst van buurtvaderschap. Professionalisering met behoud van zeggenschap*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

- Haterd, J. van, Poll, A., Felten, H., Vos, R., & Bellaart, H. (2010). *Naar interculturele competentieprofielen in het preventieve en ontwikkelingsgericht jeugdbeleid*. Utrecht: Nederlandse jeugdinstituut.
- Hilderink, I., 't Land, H., & Smits, C. (2009). Trendrapportage GGZ 2009. Drop-out onder allochtone GGZ-cliënten. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Ince, D., & Berg, G. van der (2009) *Overzichtsstudie interventies voor migrantenjeugd: Ontwikkelingsstimulering, preventie en vroeghulp*. Utrecht: NJI.
- Jong, J. de, & Colijn, S. (red.) (2010): *handboek cultureel psychiatrie en psychotherapie*. Utrecht: De Tijdstroom.
- Kagitcibasi, C. (2007). Family, Self, and Human Development Across Cultures. Theory and Applications. Psychology Press. United States of America.
- Kalthoff, H. (2009). Opvoedondersteuning aan migranten gezinnen schiet tekort. Een pleidooi voor een krachtig opvoedoffensief. *JeugdenCo 18, kennis 04*.
- Karen, L., & Maramba, G. (2002). Therapeutic Beliefs of Asian American Therapists: Views from an Ethnic-Specific Clinic. *Transcultural psychiatry*, 39 (1): 33-73.
- Ketner, S. (2010). *Marokkaanse wortels, Nederlandse grond: Jonge moslims over opgroeien in Nederland*. Rijksuniversiteit Groningen.
- Komen, M., & Bouteh, K. (2009). Culturele competentie in de jeugdzorg. *Pharos*.
- Mens-Verhulst, J. van. (2008). *Etniciteit en toegankelijkheid van de GGZ: in soorten en maten. Voorstudie t.b.v. programmeringsstudie "Etniciteit en gezondheid" voor ZonMw*.
- Naber, P. (2004). *De rol van leeftijdgenoten in de opvoeding van jeugd*. Hogeschool Inholland.
- Naber, P., Bijvoets, M., & Heerebeek, M. van (2009). *Ontwikkeling en opvoeding van migrantenjeugd in Amsterdam*. Hogeschool Inholland.
- Nanhoe, A. (2012). *'Mijn ouders emigreerden om erop vooruit te gaan': succesbevorderende factoren in de onderwijs carrière van Marokkaanse, Hindoestaanse en autochtoon Nederlandse academici uit lage sociale economische milieus in Nederland*. Antwerpen – Apeldoorn, Garant 2012.
- Pels, T. (2000). De generatiekloof in allochtone gezinnen: mythe of werkelijkheid. *Pedagogiek*, 20 (2).
- Pels, T. (2010). *Opvoeden in de multi-etnische stad*. Vrije universiteit Amsterdam en Verwey-Jonker Instituut.
- Pels, T., Distelbrink, M., & Postma, L. (2009). *Opvoeding in de migratiecontext. Review van onderzoek naar de opvoeding in gezinnen van nieuwe Nederlanders*. Utrecht, Verwey-jonker Instituut.
- Prakken, J. (2010). Digitaal dossier over diversiteit in opgroeien en opvoeden. *JeugdenCo 48, kennis 01*.

Roosen, C.J.A., Savenije, A., Kolman, A., & Beunderman, R. (2008). *Adolescenten en respect. Psychotherapie met adolescenten*. Assen: Van Gorcum.

Slootman, M., & Tillie, J. (2006). *Processen van radicalisering: Waarom sommige Amsterdamse moslims radicaal worden*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam, Instituut voor Migratie- en Etnische studies.

Sproet, M., & Smulders, E. (2010). *De interculturalisatie van het Centrum voor Jeugd en Gezin: inspiratie door en voor gemeente*. Utrecht: Pharos.

Veeninga, A.T., & Hafkenscheid, A.J.P.M. (2004). Verwachtingen van patiënten bij aanvang van de psychotherapie: voorspellers van drop-out? *Tijdschrift voor psychotherapie (januari 2004)* 30: 113-118.

Verstraten, K., & Halen, C. van (2006). *Bruggen slaan: een Gelderse studie naar aansluiting tussen de vrijwillige jeugdzorg en allochtonen*. Nijmegen: Radboud Universiteit.

Vollebergh, A.M. (2002). *Gemiste kansen: Culturele diversiteit in de jeugdzorg*. Utrecht. Trimbos-instituut.

Vink, I. (2009). Interculturele belastbaarheidsbepaling. Een zoetwatervis is geen zoutwatervis. Bohn Stafleu van Loghum.

Bijlagen

Bijlage1: Redenen van Mismatch tussen cliënt en hulpverlening

Communicatieproblemen	De indirecte wijze waarop migranten uit niet westerse landen gewend zijn over taboe onderwerpen te communiceren, kan botsen met de directe communicatiestijl van de hulpverlener.
Westerse therapiemodel	Sterk gericht op het individu en het verbale. Niet aansluiten op de hulpvraag. Weinig inzicht op de problematiek.
Bureaucratie	Wachttijsten en verwijzlijnen, te weinig tijd voor een intakegesprek (teveel met de klok werken)
Onbekendheid met GGZ	Hierdoor verschil in verwachting van cliënt en hulpaanbod.
Wantrouwen van jongeren	Het dilemma dat niemand kan vragen wat hij/zij nog niet kent. Door onbekendheid met GGZ, de ervaren discriminatie buiten, is er ook weinig vertrouwen in hulpverlening
Wantrouwen van ouders	Ouders zijn bang niet goed begrepen te worden of door de hulpverleners onder druk te worden gezet om te vernederlandsen. Daarnaast speelt de angst dat de kinderen van ze worden afgepakt wanneer zij uitkomen voor hun opvoedproblemen.
Multi-problematiek	Vaker praktische hulp nodig. Wanneer zij niet geholpen worden bij hun sociale maatschappelijke problemen, raken migranten cliënten teleurgesteld en zien zij af van de hulpverlening. Wanneer deze problemen wel aangepakt worden, groeit de vertrouwen van cliënt in de hulpverlening en zou een behandeling een kans krijgen.
Lage opleiding	Cliënten met een lage opleiding hebben vaker een negatieve houding ten opzichte van hulpverlening. Zij hebben meer behoefte aan medicamenteuze behandeling dan aan gesprekstherapie.
Referentiekader van ouders	Migranten hebben een andere referentiekader, waardoor zij anders naar de problemen kijken en opzoek zijn naar oplossingen. Er rust ook een taboe op het bespreken van psychosociale problemen met een buitenstaander.
Hulpverleners	Weinig aandacht voor migratieverleden en ervaring met racisme, onvermogen om klachtenpresentatie te begrijpen

Bijlage 2: De samenhang tussen de subvragen uit de literatuurstudie en de topics

Subvragen uit de literatuurstudie	Topics
Deelvraag 1 aan de literatuur: Hoe staan migranten jongeren in het leven en met welke thema's en dilemma's hebben deze jongeren te maken?	
Subvraag 1 : Wie is de doelgroep? Uitkomsten zijn: 1. Onder representatie in ambulante settingen; 2. Moeilijk bereikbaar. 3. Weinig effectieve behandelaanpakken en methodieken voor deze groep.	Niet uitgevraagd via een topic
Subvraag 2: Wat is de migratiegeschiedenis van de doelgroep en wat heeft dit voor invloed op denken, voelen en gedrag van de migrantenjongeren? De belangrijkste uitkomsten zijn: 1. Veel verliezen (w.o. land van afkomst); 2. Ongunstige SES; 3. Acculturatie stress 4. Uitsluiting en krenking met gevolgen voor thuis voelen in Nederland; Subvraag 4: Wat is de (overige) leefsituatie van migrantenjongeren en hoe kan die leefsituatie het denken, voelen en gedrag van de doelgroep beïnvloeden? De belangrijkste uitkomsten zijn: 1. Gevolgen lage SES voor opvoeden; 2. Nadruk media op mislukken opvoeding; 3. Uitsluiting en discriminatie; 4. Gedragsverandering (w.o. anders kleden en alleen met eigen mensen optrekken)	Topic 1: Wat zijn de gevolgen van migratie van de familie voor de jongere? Topic 8: Hoe gaan jongeren om met uitsluiting en discriminatie?

Subvraag 5: Wat zijn de belangrijkste thema's (cultuur) in het leven van de doelgroep? De belangrijkste uitkomsten: 1. Leven in verschillende culturen tegelijk (voor jongeren is Marokkaan zijn minder belangrijk dan Turk zijn); 2. Goed moslim zijn in Nederland (belangrijker dan Turks of Marokkaans zijn); 3. Omgaan met stigma's en discriminatie; 4. Onderhandelen met ouders (alleen als ja mogelijk is).	Topic 2: Hoe is dat voor een jongere om in twee culturen op te groeien Topic 3: Hoe belangrijk is goed moslim zijn voor een jongere en lukt dat? Topic 8: Hoe gaan jongeren om met uitsluiting en discriminatie?
Subvraag 3: Wat heeft de migratiegeschiedenis voor gevolgen op opvoeden en opgroeien? De belangrijkste uitkomsten zijn: 1. Hoge eisen aan opvoeden en opgroeien door meerdere culturen; 2. Wegvallen netwerk en steun in Nederland; 3. Stijl opvoeden van autoritair naar autoritatief; 4. Verschuiving opvoeding van alleen collectief naar collectief en individueel.	Topic 4: Conformereren jongeren zich aan anderen en wie zijn die anderen? Topic 5: Welke opvoedstijl hanteren ouders en geeft die stijl jongeren de ruimte om te onderhandelen? Topic 6: Hoe gaan jongeren om met emoties? Hoe is het gesteld met hun zelfredzaamheid? Topic 7: Wat doen jongeren in hun vrije tijd?
Deelvraag 2 aan de literatuur: Wat verwacht de doelgroep van de hulpverlening en sluit dat aanbod aan op deze verwachtingen?	
Subvraag 6: Hoe staat de doelgroep tegenover de hulpverlening? De belangrijkste uitkomsten zijn: 1. Wantrouwen door eerdere uitsluiting; 2. Schaamte om te praten; 3. Hulp niet toegankelijk; 4. Angst afkeuring opvoedingsstijl en kwijt raken kind. Subvraag 7: Wat verwacht de doelgroep van de hulpverlening? De belangrijkste uitkomsten zijn:	Topic 9: Hoe staan jongeren tegenover de hulpverlening van AlleKleur?

1. Tijd nemen; 2. Praktisch en oplossingsgericht; 3. Aandacht voor de eigen cultuur; 4. Aandacht voor discriminatie en uitsluiting.	
Subvraag 8: Sluit de hulpverlening aan op die verwachtingen? De belangrijkste uitkomsten zijn: Neen want: 1. Werken volgens westers model; 2. Weinig rekening houden met leef en belevingswereld; 3. Geen rekening houden met de sociale context; 4. Geen rekening houden met migratiegeschiedenis en de gevolgen daarvan.	Topic 10: Wat vinden jongeren van AlleKleur?

Bijlage 3: Achtergrond informatie van alle cliënten uit het Kinder en jeugdteam

Tabel 2: Totale caseload KJA eind maart 2012

Algemeen	Totaal	Marokkaans	Turks	Overige
Cliënten AK 6 t/m 21 jaar	86	20	34	32
Cliënten AK 10 t/m 16 jaar	40	12	17	11

Tabel 3: Leeftijdsverdeling van Turkse en Marokkaanse cliënten van 10-16 jaar

Leeftijd	Aantal
10	4
11	4
12	5
13	2
14	7
15	7
Eindtotaal	29

Tabel 4: Verdeling geslacht Turkse en Marokkaanse cliënten van 10-16 jaar

Geslacht	Aantal
Man	23
Vrouw	6
Eindtotaal	29

Tabel 5: Verdeling geloof Turkse en Marokkaanse cliënten van 10-16 jaar

Godsdienst	Aantal
Geen geloof	1
Moslim	26
Onbekend	2
Eindtotaal	29

Tabel 6: Primaire diagnose Turkse en Marokkaanse cliënten van 10-16 jaar

Primaire Diagnose	Aantal
296.22 Depressieve stoornis: Eenmalige episode, Matig	2
296.32 Depressieve stoornis: Recidiverend, Matig	1
300.00 Angststoornis NAO	1
300.4 Dysthyme stoornis: Vroeg begin	2
307.6 Enuresis (niet door een somatische aandoening): Alleen 's nachts	1
309.81 Posttraumatische stress-stoornis: Chronisch	1
312.9 Gedragsstoornis NAO	2

313.81 Oppositioneel-opstandige gedragsstoornis	3
314.00 Aandachtstekortstoornis met hyperactiviteit: Overwegend onoplettendheid type	1
314.01 Aandachtstekortstoornis met hyperactiviteit: Gecombineerde type	4
314.01 Aandachtstekortstoornis met hyperactiviteit: Gecombineerde type, Gedeeltelijk in remissie	1
V61.20 Ouder-kind relatieprobleem	2
V61.9 Relatieproblemen gebonden aan een psychische stoornis of een somatische aandoening	1
V62.89 Levensfaseprobleem	4
Onbekend	3
Eindtotaal	29

Uit de voorgaande tabellen blijkt dat de populatie jeugdige cliënten (6 -21 jaar) bij AlleKleur op het moment van ondervragen (eind maart 2012) bestaat uit 86 personen. Mijn doelgroep voor het onderzoek Turkse en Marokkaanse jongeren (10-16 jaar) bestaat uit 29 personen (34%). Wat oudere jongeren komen in deze deel selectie meer voor dan de wat jongere jeugd. De meerderheid van de deel selectie is van het mannelijk geslacht. De diagnose van de ondervraagde respondenten variëren van Depressie tot gedragsproblemen en ouder-kind relatieprobleem

Bijlage 4: Een beschrijving van de respondenten

Samira is een meisje van 15 jaar. Zij is geboren in Amsterdam, haar ouders zijn geboren in Casablanca (Marokko). Haar vader was voor haar moeder al in Nederland. Zij weet niet waarom haar vader in Nederland kwam wonen, haar vader keerde terug naar Marokko en trouwde daar haar moeder. Samen hebben zij 6 kinderen, Samira is de jongste thuis. Ouders van Samira zijn sinds 3 jaar gescheiden. Samira ziet vader 1 keer per jaar.

Ik zag een verlegen en lief meisje dat bij mij bevestiging zocht en dat twijfelt aan wie zij is. In haar verhaal viel me op dat zij het ene wilde zijn en het andere deed. Zo geeft Samira aan trots te zijn dat zij een Marokkaanse is en dat zij zich op de eerste plaats een Marokkaanse voelt. Echter geeft zij af op Marokkaanse mensen, zegt daar afstand van te nemen omdat zij Marokkaanse mensen schijnheilig en onbeleefd vindt. Samira zegt zich niet te vinden in de normen en waarden binnen de gemeenschap en vindt dat zij niets mag van haar religie en cultuur. Samira gaat vaak om met Nederlandse leeftijdgenoten en vergelijkt haar mogelijkheden met hen. In het begin gaf zij sociaal wenselijke antwoorden (onsamenhangende verhaal dat uit het hoofd geleerd leek), vooral als het ging over religie en afkomst. Naarmate het gesprek vorderde, zag ik dat haar non-verbale uitingen meer overeenkwamen met haar verbale. Die verandering zag ik nadat ik haar had vertelde dat ik zelf moslim ben.

Samira heeft weinig familie in Nederland, het contact met familie is sinds de scheiding van ouders verbroken. Samira gaat vaak om met niet-Marokkanen en voornamelijk met Nederlandse leeftijdgenoten.

Zahra is een meisje van 16 jaar. Zij is geboren in Amsterdam, haar ouders zijn in Nador (Marokko) geboren. Zij weet te vertellen waarom ouders naar Nederland zijn geëmigreerd. Zij is blij dat haar ouders naar Nederland zijn geëmigreerd en zegt *‘in Marokko kennen ze geen pubertijd, daar is gewoon dat jongeren de regels moeten volgen, met hun wordt geen rekening gehouden, dat ze jong zijn enz. ik kan me echt niet voorstellen om daar te wonen’*.

Ouders van Zahra zijn sinds 1 jaar van elkaar gescheiden. Zahra woont bij moeder samen met haar jongere zusje en broertje. Zij heeft een goed contact met vader en ziet hem regelmatig. Zahra is blij dat de familie van haar vader haar en haar moeder blijven zien. Zij trekt regelmatig op met haar tantes en nichten.

Ik zag een vrolijk meisje dat een zelfverzekerde houding aannam. Zahra is trots dat zij een Marokkaanse is en gaat vaak om met haar Marokkaanse vrienden. Hoewel zij het ook leuk heeft met haar Nederlandse vrienden, zegt zij zich meer thuis te voelen bij haar Marokkaanse vrienden. Zahra weet de veiligheid van geloof en tradities te waarderen. Zij is blij met de mogelijkheden die Nederland haar te bieden heeft, maar voelt zich verbonden met haar Marokkaanse identiteit.

Ali is een jongen van 15 jaar. Hij is geboren in Amsterdam, zijn vader is geboren in Konya (Turkije) en moeder in Nevsehir (Turkije). Ouders van Ali zijn gescheiden. Ali woont samen met zijn oudere zus en zijn jongere broertje bij hun moeder en ziet regelmatig zijn vader. Ali gaat vaak om met familie en Niet-Turken, als reden hiervoor geeft hij aan dat hij verschilt van de Turkse jongeren. Ali trekt vaak op met zijn vrienden en zijn neven. Neven vervullen een rolmodel in zijn leven.

Ik zie een sportief geklede jongen. Er is vertrouwen, hij stelt zich open in het gesprek. Op de vragen over etniciteit geeft hij aan dat hij zich meer Nederlands voelt, omdat hij wel zijn school af maakt en hij geen slechte gewoontes heeft zoals roken en drinken, wat zijn Turkse leeftijdgenoten wel doen. Het wordt duidelijk dat de religie een prominente plaats inneemt in het leven van Ali. Opvallend is dat er een verschuiving plaats vindt wanneer we het over islam hebben. Ali merkt op dat er meer wordt gekeken op zijn geloof en zegt vervolgens zich toch niet Nederlands te voelen omdat zijn geloof in de media en door de meerderheidsbevolking verkeerd geïnterpreteerd wordt en zegt vervolgens *‘Ik voel mij als eerst moslim, dan Turks dan Nederlands. Want uiteindelijk ik heb niets te maken met Nederlands ja ik ben hier geboren maar mijn ouders komen uit Turkije. Dus uiteindelijk ben ik eerst moslim dan Turks en dan Nederlands’*.

Voor Ali is het geloof erg belangrijk en hecht veel waarde aan studie en carrière opbouwen.

Asli is een meisje van 16 jaar. Zij is geboren in Amsterdam en haar ouders zijn geboren in Ankara. Ouders zijn daar met elkaar getrouwd. Vader van Asli is een jaar geleden overleden door een spierziekte. Zij weet te vertellen waarom haar familie naar Nederland is geëmigreerd. Zij is blij dat haar familie besloten heeft om naar Nederland te komen want in Nederland heeft zij meer mogelijkheden om te kunnen studeren.

Asli draagt een spijkerbroek een blouse en geen hoofddoek. In het begin was er sprake van sociaal wenselijke antwoorden, bij uitleg over het onderzoek en waarborging van de privacy, stelde zij zich opener op en kwam er een verschuiving.

Op de vraag wat zij zich op de eerste plaats voelt gaf Asli het volgende antwoord *‘Turks en dan moslim. Turks omdat ik gewoon een Turk ben en moslim omdat dat nodig is, je moet. Als je Nederlands zegt dan denken mensen gelijk van ‘oh die gaat uit en drinkt en doet gekke dingen vandaar dat ik eerst Turks en moslim zeg’*.

Na interventie van de interviewer en uitleg privacy bewaking vertelt Asli het volgende: *‘Op de eerste plaats zou ik moslim doen, tweede plaats Hollands en derde plaats Turks. Omdat ik eigenlijk ook gewoon een Nederlander ben ook met mijn paspoort etc. Turks is meer gesloten en daar hou ik ook niet veel van, Turken mogen in het algemeen niet veel van hun ouders, gelukkig is mijn moeder niet altijd zo’*.

Ook bij Asli staat het geloof hoog op het vaandel. Asli kan zich niet vinden in de Turkse tradities, maar hecht veel waarde aan het goed moslim zijn.

Omar is een jongen van 10 jaar. Omar is geboren in Amsterdam en zijn ouders in Burken (Marokko). Omar weet niet waarom zijn familie naar Nederland is geëmigreerd. Hij is liever in Nederland omdat hij het hier gewend is, wel geeft hij aan het in Marokko leuk te vinden en daar vaker naartoe zou willen.

Omar maakt een verlegen indruk, in het gesprek is soms nodig geweest om wat uitleg te geven over de vragen. Wel is hij in het gesprek congruent in zijn vertellen.

Opvallend was dat Omar een duidelijke beeld had van een goed moslim zijn. Zo gaf hij aan dat een moslim een hoofddoek draagt, 5 keer per dag bidt, respect heeft voor zijn medemensen en niet liegt. Moslim zijn staat ook voor Omar op de eerste plaats en zegt zich daarna pas een Marokkaan te voelen en op de laatste plaats een Nederlander. Omar gaf als enige aan dat hij zich soms gediscrimineerd voelt op grond van zijn afkomst.

Bijlage 5: Stappenplan implementatie

Hieronder staan de relevante stappen die met het Kinder en Jeugdteam in het Multidisciplinaire Overleg (MDO) zijn besproken. Een aantal van deze stappen zijn nu reeds in uitvoering.

1. De hulpverleners verdiepen zich momenteel in het boek 'Family, Self, and Human Development Across Cultures' van Çiğdem Kağıtçıbaşı, 2007. Dit boek bevat internationale informatie over opvoeden en opgroeien in een collectivistische en een individualistische cultuur maar ook informatie over immigratie en acculturatie met een knipoog naar immigranten in Nederland. (Dit boek werd door opdrachtgever ontdekt nadat mijn praktijk onderzoek was afgerond).
2. Vervolgens wordt er een bijeenkomst georganiseerd waarin de thema's uit dit afstudeer onderzoek nader worden uitgewerkt in een trainingsprogramma. Dit trainingsprogramma maakt deel uit van TEEP (zie punt 4). Datzelfde geschiedt ook voor bijeenkomsten van moeders, waar contextrijke informatie wordt behandeld. Deze bijeenkomst zal eind oktober plaats vinden.
3. De opdrachtgever vraagt het Turkse en Internationale programma TEEP (Turkish Early Enrichment Project) op. Dit wordt naar de Nederlandse situatie vertaald waarbij de nadruk zoals eerder gezegd op moeders in moedergroepen komt te liggen. Dit wordt belegd bij een projectgroep.
4. Bij het uitvoeren van TEEP wordt gebruik gemaakt van standaard metingen die Çiğdem Kağıtçıbaşı aanraadt. Deze zijn nu al in het Engels beschikbaar en ook in het Vlaams. Die metingen worden toegepast vooraf, tijdens en na het uitvoeren van TEEP. Dit om te kunnen vaststellen wat dit programma voor concrete verbeteringen oplevert voor het behandelen van migrante jongeren.
5. Tot slot overweegt AlleKleur om over TEEP op scholen in de ouderlokalen van basisscholen waar grote aantallen migrante moeders worden aangetroffen, voorlichting te geven. Daarnaast overweegt AlleKleur om dezelfde voorlichting te geven aan leerkrachten op basisscholen. Doel van dat voorlichten is het draagvlak voor TEEP zo groot mogelijk maken. Ook daarbij wordt gebruik gemaakt van de inzichten uit dit afstudeer onderzoek in het bijzonder de besproken thema's. Longitudinaal onderzoek in Turkije laat opmerkelijke resultaten zien. Het meest opzienbarend is dat dit programma ook positieve effecten oplevert voor jongeren met analfabete moeders.

Mindmap

